

Advies over de nood aan specifiek leefgebied ter realisatie van de doelen voor Europees te beschermen soorten

Adviesnummer:	<u>INBO.A.4862</u>
Auteur:	Jeroen Vanden Borre
Contact:	Jeroen Vanden Borre (jeroen.vandenborre@inbo.be)
Kenmerk aanvraag:	Mail van 27 februari 2023
Geadresseerde:	Kabinet van de Minister van Justitie en Handhaving, Omgeving, Energie en Toerisme T.a.v. Jef Melckebeke Seven - 6de verdieping Koning Albert II-laan 7 1210 Sint-Joost-ten-Node jef.melckebeke@vlaanderen.be kabinet.demir@vlaanderen.be

Dr. Hilde Eggermont
Administrateur-generaal

Wijze van citeren: Vanden Borre J. (2024). Advies over de nood aan specifiek leefgebied ter realisatie van de doelen voor Europees te beschermen soorten (Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; nr. INBO.A.4862). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Voor dit advies konden we rekenen op de inbreng van de INBO-soortenexperten Geert De Knijf (libellen), Koen Devos (overwinterende watervogels), Dirk Maes (vlinders), Jeroen Speybroeck (amfibieën & reptielen), Eric Stienen (zeevogels), Arno Thomaes (kevers), Koen Van Den Berge (zoogdieren), Wouter Van Landuyt (planten, mossen & korstmossen), Gerlinde Van Thuyne (vissen) & Glenn Vermeersch (broedvogels), en op ondersteuning door Lieve Vriens en Carine Wils.

Aanleiding

Het Vlaamse instandhoudingsbeleid steunt in sterke mate op een gebiedsgerichte aanpak. Instandhoudingsmaatregelen worden in hoofdzaak genomen binnen de aangewezen speciale beschermingszones (SBZ), en de doelen voor Europees te beschermen habitats zijn ruimtelijk geplaatst binnen de SBZ's als actueel habitat, als oppervlakte onder passend beheer (natuurstreefbeeld) of als een nog nader te plaatsen oppervlakte binnen een zoekzone.

De (actuele en te ontwikkelen) leefgebieden van Europees te beschermen soorten zijn echter niet op een gelijkaardige manier in beeld gebracht, waardoor het risico bestaat dat de soorten en hun leefgebieden nog te vaak onzichtbaar blijven in het instandhoudingsbeleid.

Vraag

De minister wenst een zicht te krijgen op de benodigde oppervlaktes aan specifiek leefgebied van Europees te beschermen soorten, met het oog op het toewijzen van zulk leefgebied aan SBZ's waar die soorten als doel zijn gesteld, zodat de betreffende soorten in een gunstige staat van instandhouding kunnen voorkomen in Vlaanderen.

Toelichting

In de Vlaamse implementatie van het instandhoudingsbeleid (IHD-beleid) vormt de ruimtelijke toewijzing (allocatie) van leefgebied voor soorten aan een SBZ het sluitstuk van een cascade van beleidsacties. Kort samengevat omvatten die beleidsacties de volgende stappen:

- de aanwijzing van SBZ's voor die soorten waarvoor dat vereist is volgens de bepalingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn en het Natuurdecreet;
- de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen op gewestelijk niveau (G-IHD) die het behalen en behouden van de gunstige staat van instandhouding voor de soort in Vlaanderen moeten waarborgen;
- de vertaling van de G-IHD in gebiedsspecifieke instandhoudingsdoelstellingen (S-IHD) voor de soort, in de SBZ's die aangewezen zijn voor de soort (wanneer dat vereist is) of waar de soort voorkomt (voor soorten waarvoor geen aanwijzing van SBZ vereist is).

Om te evalueren of er voldoende en op de juiste locaties (SBZ's) doelen voor leefgebied voor soorten zijn toegewezen, is het belangrijk na te gaan of er in elke stap van die cascade geen soorten over het hoofd gezien worden of op een andere manier hiaten ontstaan.

In dit advies gaan we voor de Europees te beschermen soorten die voorkomen in Vlaanderen na:

1. voor welke van die soorten Vlaanderen gehouden is SBZ's aan te wijzen, of aan die verplichting al dan niet voldaan is, en zo niet, of daar vanuit wetenschappelijk-ecologisch oogpunt valabele redenen toe zijn;
2. voor welke van die soorten geen instandhoudingsdoelstellingen (IHD) zijn vastgelegd, en of daar vanuit wetenschappelijk-ecologisch oogpunt valabele redenen toe zijn;
3. voor welke van die soorten wél G-IHD zijn vastgelegd maar geen kwantitatieve populatiedoelen;
4. voor welke van de soorten waarvoor (via de G- en/of S-IHD) kwantitatieve populatiedoelen zijn vastgelegd, deze doelen vertaald kunnen worden in een oppervlaktebehoefte aan leefgebied.

Enkel voor de soorten in geval 4 zal het op vandaag mogelijk zijn de vereiste oppervlakte leefgebied te bepalen die nodig is om de doelen te realiseren en die vervolgens ruimtelijk te plaatsen binnen (zoekzones binnen) SBZ's. Dit advies geeft aan welke soorten in dat geval zijn en duidt tegelijkertijd aan welke voorbereidende stappen nog nodig zijn voor de andere soorten.

Europees te beschermen soorten

De Europees te beschermen soorten zijn decretaal gedefinieerd als de soorten, opgenomen in bijlage II, III en IV bij het Natuurdecreet¹, en de trekvogels die geregeld voorkomen op het grondgebied van het Vlaamse Gewest en die niet in bijlage IV bij het decreet worden vermeld (art. 2, 63° Decreet Natuurbehoud).

In het Vlaamse beleid wordt al geruime tijd aandacht besteed aan de Europees te beschermen soorten. Daartoe zijn op verschillende momenten en voor verschillende doeleinden overzichten opgesteld van de in Vlaanderen voorkomende Europees te beschermen soorten (bv. Natuurdecreet, Soortenbesluit, zesjaarlijkse rapportages,...).

De natuur is geen statisch gegeven en geregeld doen nieuwe, door Europa beschermde, soorten hun intrede in Vlaanderen. Om te vermijden dat bepaalde soorten over het hoofd worden gezien, baseren we ons in dit advies niet (enkel) op de overzichten die in het verleden voor Vlaanderen werden opgesteld, maar grijpen we terug naar de door Europa opgestelde 'checklists' voor de lidstaten, die minstens elke zes jaar worden geactualiseerd. De werkwijze die we hanteerden om uit die checklists (voor België) de Vlaamse soorten te destilleren, is beschreven in appendix 1.

In dit advies definiëren we de Europees te beschermen soorten bewust breder dan de definitie uit het Natuurdecreet. We beschouwen eveneens als Europees te beschermen soorten:

- soorten van de richtlijnbijslagen (Bijlage II, IV HRL; Bijlage I VRL) die (al dan niet sinds kort) in Vlaanderen voorkomen maar (nog) niet in de bijslagen van het Natuurdecreet vermeld zijn;
- de soorten van Bijlage V van de Habitatrichtlijn. De Habitatrichtlijn beschouwt deze soorten immers evenzeer als 'soorten van communautair belang' (art. 1,g HRL) zodat voor deze soorten eveneens het doel geldt ze 'in een gunstige staat van instandhouding te behouden of te herstellen' (art. 2,2 HRL).

We achten deze bredere definitie noodzakelijk om een zo volledig mogelijk overzicht te krijgen van mogelijke hiaten in de doelstellingen voor soorten.

Relatie tussen dit advies en de IHD-evaluatie

In 2019 vroeg het Agentschap Natuur en Bos (ANB) aan het INBO om de instandhoudingsdoelstellingen te evalueren. Deze opdracht werd in samenwerking met het ANB

---

¹ Dit komt overeen met respectievelijk Bijlage II en IV van de Habitatrichtlijn en Bijlage I van de Vogelrichtlijn.

uitgevoerd. Het syntheserapport van deze opdracht werd gepubliceerd in 2023 (Raman *et al.*, 2023).

In het vervolg van dit advies verwijzen we soms naar de bevindingen uit de IHD-evaluatie. Waar dit advies inhoudelijk zou verschillen van het syntheserapport van de IHD-evaluatie (Raman *et al.*, 2023), is dit:

- het gevolg van voortschrijdend inzicht op basis van nieuwe kennis van de laatste jaren (de analyses voor de IHD-evaluatie dateren immers al van 2019 of 2020); en/of
- het eigen expertoordeel van de auteur van dit advies op bepaalde punten.

1. Volledigheid van de aanwijzing van SBZ's voor Europees te beschermen soorten in Vlaanderen

Eén van de verplicht te nemen instandhoudingsmaatregelen voor een deel van de Europees te beschermen soorten is de aanwijzing van speciale beschermingszones waarin de leefgebieden van de betreffende soorten voorkomen. In uitvoering van de Habitatrichtlijn geldt deze verplichting ten aanzien van de soorten vermeld in Bijlage II (HRL). Voor de Vogelrichtlijn geldt dit ten aanzien van de vogels van Bijlage I (VRL) en de niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogels.

Omdat de speciale beschermingszones die voor een soort werden aangewezen een cruciale rol spelen in de implementatie van het beleid voor deze soorten, is het belangrijk na te gaan of Vlaanderen SBZ's heeft aangewezen voor alle soorten waarvoor dit vereist wordt.

Waar dit niet het geval is, beoordelen we de wenselijkheid vanuit ecologisch oogpunt om één of meerdere SBZ's aan te wijzen.

1.1. Aanwijzing van SBZ-H voor soorten van Bijlage II (HRL)

Volgens artikel 3 van de Habitatrichtlijn (Richtlijn 92/43/EEG, hierna: HRL) wijzen de lidstaten speciale beschermingszones (SBZ-H) aan waarin de leefgebieden van de soorten van Bijlage II van de HRL voorkomen. Voor Vlaanderen gaat het op dit moment om 36 soorten.

In de aanwijzingsbesluiten van de Vlaamse Regering van 23 april 2014 is opgenomen voor welke soorten elk SBZ-H is aangewezen.

Voor acht van de 36 soorten zijn nog geen SBZ-H aangewezen. Daardoor bestaat het risico dat deze soorten in het beleid onzichtbaar blijven.

Appendix 2 bevat deze acht soorten, aangegeven met 'geen' in kolom H (werkblad: HRL-soorten). In kolom I geven we aan of een aanwijzing vanuit wetenschappelijk (ecologisch) oogpunt wenselijk is. Dit wordt toegelicht in kolom J.

De onderstaande toelichtingen bij appendix 2 zijn gebaseerd op Van Landuyt (2019) en Raman *et al.* (2023), met aanvullingen door de INBO-soortenexperten:

- **Vermiljoenkever:** vormt duidelijk populaties in verschillende SBZ-H's en daarbuiten. Thomaes & Marchand (2019) geven een uitgebreid overzicht van vindplaatsen, ecologie en habitatvoorkeur, mogelijke beheermaatregelen en toekomstperspectieven. Ze geven een soortenfiche vergelijkbaar met deze in het rapport van de G-IHD, een beoordelingstabel van de lokale staat van instandhouding, een voorstel voor gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen, een effectenindicator en een monitoringsprotocol.
- **Juchtleerkever:** Er zijn geen actuele populaties meer bekend in Vlaanderen. De laatste waarneming dateert van 2008 maar inventarisaties naar deze soort ontbreken.

In Nederlands-Limburg en rond Aken werden recent nog populaties (her)ontdekt. Het kan niet uitgesloten worden dat de soort toch nog voorkomt in Voeren.

- **Gaffelibel:** De eerste waarneming in Vlaanderen was in 2015, voorlopig geen bewijs van gevestigde populaties in Vlaanderen, waarnemingen van deze soort moeten tot op heden beschouwd worden als zwervende exemplaren afkomstig uit buitenlandse (vooral Nederlandse) populaties.
- **Moerasparelmoervlinder:** was uitgestorven in Vlaanderen in 1959. De soort is minstens sinds 2016 terug aanwezig in SBZ-H 'Demervallei' (BE2400014) (met grote waarschijnlijkheid het resultaat van een niet-officiële herintroductie). Ze heeft er ondertussen een vrij grote populatie, maar het is nog onduidelijk of die zal standhouden.²
- **Wolf:** sinds januari 2018 weer aanwezig in Vlaanderen. Eén gevestigde roedel met kerngebied in en rond de SBZ-H 'Vallei- en brongebieden van de Zwarte Beek, Bolisserbeek en Dommel met heide en vengebieden' (BE2200029), SBZ-H 'Mangelbeek en heide- en vengebieden tussen Houthalen en Gruitrode' (BE2200030) en SBZ-H 'Valleien van de Laambeek, Zonderikbeek, Slangebeek en Roosterbeek met vijvergebieden en heiden' (BE2200031).
Er was er een minder gunstige situatie in de provincie Antwerpen door de plaatsing van een afsluiting rond het Groot Schietveld waar recent één wolf zich gevestigd heeft. Het opvolgen van de aanbevelingen van Rutten *et al.* (2024) moet deze situatie mitigeren.
- **Lynx:** de status in Vlaanderen is onduidelijk, geen recente betrouwbare waarnemingen. Het is evenwel mogelijk (maar niet bevestigd) dat de Voerstreek deel uitmaakt van een groter, grensoverschrijdend territorium.
- **Gewone en grijze zeehond:** De monitoring, rapportage, aanwijzing van SBZ, etc. van deze soorten werd tot heden beschouwd als een federale verantwoordelijkheid. Door de groei van de populaties in de zuidelijke Noordzee komen beide soorten ook steeds vaker rusten op Vlaams grondgebied (strand, IJzermonding en Zeeschelde). Daardoor kan de vraag gesteld worden of Vlaanderen SBZ-H's moet aanwijzen voor deze soorten. Artikel 4 HRL vermeldt: "*Voor aquatische soorten met een groot territorium worden deze gebieden alleen voorgesteld indien het mogelijk is een zone duidelijk af te bakenen die de fysische en biologische elementen vertoont welke voor hun leven en voortplanting essentieel zijn.*" Navraag bij het KBIN (mond. meded. K. Moreau) leert dat voor beide soorten de voorkomens in de zuidelijke Noordzee (BE, NL, Noord-FR, ZO-Engeland, DE, DK) als één populatie te beschouwen zijn. Dit blijkt uit onderzoek met individuele merktekens ('tags'). Beide soorten kunnen dus gezien worden als aquatische soorten met een groot territorium. Er zijn in België geen voortplantingsplaatsen, en de rustplaatsen op Vlaams grondgebied zijn qua aantallen niet essentieel binnen het geheel van de zuidelijke Noordzee. Daardoor mag ons inziens geoordeeld worden dat Vlaanderen geen SBZ-H's dient aan te wijzen voor deze soorten. Eventueel kan volstaan worden door het bestaande SBZ-H 'Duingebieden incl. IJzermonding en Zwin' (BE2500001) aan te wijzen voor de gewone zeehond (belangrijkste rustplaats in het natuurreservaat IJzermonding).

Volgend uit bovenstaand overzicht vinden we het aangewezen om alvast over te gaan tot aanwijzing van SBZ-H's voor de **vermiljoenkever** en de **wolf**. Dit vereist geen nieuwe afbakeningen maar kan vrij eenvoudig door de aanpassing van de aanwijzingsbesluiten van bestaande SBZ-H's.

Voor de **moerasparelmoervlinder** dient goed opgevolgd te worden of de populatie in de Demervallei levensvatbaar blijkt. Er is op dit moment geen vereiste om te rapporteren over de soort in Atlantisch-België (niet op de EC-checklist, zie voetnoot 2). Daaruit zou men kunnen afleiden dat er ook geen vereiste is tot aanwijzen van SBZ-H voor de soort. Maar evengoed

² Merk ook op dat de moerasparelmoervlinder nog niet op de EU-checklist voor Atlantisch-België staat. Het is mogelijk dat de Europese Commissie nog niet officieel op de hoogte werd gesteld van het bestaan van deze populatie.

kan men argumenteren dat België (Vlaanderen) de EC uit eigen beweging op de hoogte zou moeten brengen van de nieuwe toestand. Indien de nieuwe populatie stand blijkt te houden, dringt een beslissing daarover zich op. Voor zover ons bekend, heeft de EC in het verleden nooit onderscheid gemaakt tussen populaties ontstaan uit een officiële (bij de overheid geregistreerde) herintroductie versus een niet-officiële herintroductie.

Daarnaast zijn er ook heel wat Bijlage II-soorten waarvan ondertussen populaties bekend zijn in SBZ-H's die niet voor die soort aangewezen zijn. We raden aan die soorten toe te voegen in de respectievelijke aanwijzingsbesluiten van die SBZ-H, zodat geen juridische onduidelijkheden kunnen bestaan over eventuele instandhoudingsdoelen voor die soorten in die SBZ-H's (in het bijzonder in functie van art. 6 § 3 HRL).

Een overzicht van dergelijke gevallen werd gegeven in Van Landuyt (2019), maar dit overzicht vereist wellicht een actualisatie.

Tot slot is er de recent door de Europese Commissie doorgevoerde opsplitsing van '*Cottus gobio* all others' in zeven soorten, waarvan in Vlaanderen *Cottus perifretum* (**rivierdonderpad**) en *Cottus rhenanus* (**beekdonderpad**) voorkomen. De Europese Commissie acht deze taxonomische wijziging ondertussen voldoende aanvaard door de wetenschappelijke gemeenschap en verwacht voortaan dat de lidstaten rapporteren over de afzonderlijke soorten.

Vlaanderen heeft acht SBZ-H's aangewezen voor '*Cottus gobio* all others'. Bijkomend verspreidingsonderzoek moet uitwijzen of het in die SBZ-H's gaat om de rivier- dan wel de beekdonderpad (of beide), zodat de aanwijzingsbesluiten aangepast kunnen worden.

1.2. Aanwijzing van SBZ-V voor vogelsoorten

Artikel 4 van de Vogelrichtlijn (Richtlijn 2009/147/EG, hierna: VRL) schrijft voor dat de lidstaten speciale beschermingszones (SBZ-V) aanwijzen waarin de leefgebieden voorkomen van de in Bijlage I (VRL) vermelde soorten, alsook van de niet in Bijlage I vermelde en geregeld voorkomende trekvogels. Voor Vlaanderen gaat het op dit moment om 97 vogelsoorten (correkter gesteld: soort/seizoen-combinaties; zie appendix 1), alsook om twee soorten waarvoor de 1%-norm sinds kort overschreden wordt (grutto als doortrekker en Kievit als overwinteraar; zie appendix 1).

In tegenstelling tot bij de SBZ-H's is in de aanwijzingsbesluiten van de SBZ-V's niet opgenomen voor welke vogelsoorten de gebieden aangewezen werden. (Een uitzondering is het SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' (BE2524317) dat werd aangewezen voor visdief, dwergstern en grote stern.) Doorheen de tijd bestonden naargelang het doel verschillende lijsten van vogelsoorten per SBZ-V, die aan de wetenschappelijke kennis werden aangepast maar voor zover ons bekend nooit wettelijk werden verankerd.

In de gevallen waarin SBZ-H's en SBZ-V's overlappen, vermelden de aanwijzingsbesluiten voor de SBZ-H's van 23 april 2014 in hun bijlagen ook instandhoudingsdoelen voor vogels. Dit leidt echter niet steeds tot de vereiste rechtszekerheid over de soorten waarvoor een SBZ-V is aangewezen, omdat de doelen voor vogels soms geplaatst worden binnen puur SBZ-H, of omdat in geval van meerdere in het aanwijzingsbesluit betrokken SBZ-V's niet steeds duidelijk gemaakt wordt voor welk SBZ-V welke doelen gelden.

Vanuit het oogpunt van de Europese Commissie vormen de standaardgegevensformulieren (*Standard Data Forms, SDF*) de unieke bron om na te gaan voor welke soorten een SBZ is aangewezen. Volgens het standpunt van de EC volgt uit de vermelding in de SDF dat een soort significant voorkomt in een gebied, automatisch dat de lidstaat voor die soort doelen in de SBZ moet stellen (d.w.z. minstens een behoudsdoel) en er de nodige instandhoudingsmaatregelen moet treffen (Doc Hab 22-09/02; EC, 2022).

De laatste grote actualisatie van de Vlaamse SDF dateert van 2015 (Louette *et al.*, 2015), met een aanvulling voor drie SBZ-V's in 2021 (Paelinckx *et al.*, 2021).³ Net als bij de opmaak van de lijst van Europees te beschermen soorten (zie appendix 1), verkiezen we ook hier de eventuele tekortkomingen in SBZ-V-aanwijzingen te evalueren vanuit het Europese perspectief. Voor de controle op aangewezen SBZ-V baseren we ons daarom op de recentst (*i.e.* juni 2021) aan de EC gecommuniceerde versie van de databank met Standard Data Forms voor de Vlaamse SBZ-V.⁴

We merken nog op dat er verschillen bestaan tussen de lijsten van vogelsoorten in de Standard Data Forms en deze waarvoor S-IHD zijn vastgelegd in de S-IHD-besluiten. Dit zou ertoe kunnen leiden dat de in een SBZ-V beoogde doelsoorten naar Vlaams recht (S-IHD-besluit) verschillen van de doelsoorten naar Europees recht (of althans de EC-interpretatie ervan, cf. Doc Hab 22-09/02 (EC, 2022)). Vanuit het oogpunt van rechtszekerheid verdient het aanbeveling deze verschillen weg te werken. Enerzijds kan dit door doelsoorten toe te voegen in de SDF. Anderzijds zullen ook soorten toegevoegd moeten worden in de S-IHD-besluiten. De EC aanvaardt immers slechts onder zeer strikt omschreven voorwaarden⁵ dat soorten uit de SDF geschrapt worden.

Vogelsoorten die bij geen enkele SBZ-V vermeld worden in de Vlaamse SDF-databank

37 soorten staan in de SDF-databank bij geen enkele SBZ-V vermeld. Daardoor bestaat het risico dat deze soorten in het beleid onzichtbaar blijven.

Appendix 2 bevat deze 37 soorten, aangegeven met 'geen' in kolom F (werkblad: Vogels). In kolom G geven we aan of de aanwijzing van SBZ-V's voor de soort vanuit wetenschappelijk (ecologisch) oogpunt wenselijk is. Dit wordt toegelicht in kolom H.

Voor 29 soorten zien we vanuit wetenschappelijk-ecologisch oogpunt weinig nut tot aanwijzing van SBZ-V's. Het betreft:

- broedvogels die niet (meer), slechts sporadisch, of pas heel recent en in lage aantallen in Vlaanderen broeden. In één geval (slechtvalk) gaat het om een soort die verspreid over Vlaanderen broedt in stedelijk milieu.
- zeldzame pleisteraars tijdens de trek, verspreide doortrekkers zonder echte concentratie, zeldzame wintergasten en andere soorten die geen internationaal of Europees belangrijke aantallen halen (1%-norm).⁶

Voor vijf soorten bevelen we aan om één of meerdere SBZ-V's aan te wijzen:

- **Kleine mantelmeeuw** (broedvogel): Voor deze soort is de SBZ-V 'Kustbroedvogels te Zeebrugge-Heist' in 2005 niet aangewezen (hoewel was voldaan aan de criteria) omwille van de onverenigbaarheid aldaar met de doelen voor sternen. Het G-IHD-besluit⁷ schreef voor dat op korte termijn alternatieve en voldoende grote broedplaatsen voorzien zouden worden in de buurt van Zeebrugge, maar dit is nooit

---

³ Het formaat van de Standard Data Forms is recent herzien op Europees niveau (uitvoeringsbesluit (EU) 2023/2806 van 15/12/2023, van toepassing vanaf 1/02/2025). Een volgende grote actualisatie zal daarom pas plaatsvinden nadat het nieuwe formaat van toepassing is (in de loop van 2025).

⁴ De Standard Data Forms van alle Natura2000-gebieden in de EU zijn te raadplegen via de Natura2000 Expert Viewer: <https://natura2000.eea.europa.eu/expertviewer/>. Zoom in, klik op een site en kies 'Standard Data Form'.

⁵ Dit zijn: (1) *proven genuine scientific error*, (2) *natural developments beyond control of member state*, (3) *correct application of Art. 6(4) HabDir*. Zie: Doc Nadeq 21-12-05-04, <https://circabc.europa.eu/ui/group/fcb355ee-7434-4448-a53d-5dc5d1dac678/library/fc6b5435-6d07-41b6-bf28-c43edcbf72fd/details>

⁶ Een aantal soorten halen die 1%-norm wel op de Noordzee (federale bevoegdheid).

⁷ Besluit Vlaamse Regering van 23 juli 2010 tot vaststelling van gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen voor Europees te beschermen soorten en habitats (B.S. 5/11/2010).

uitgevoerd. Net daardoor broedt de soort nu vooral in antropogeen gebied, waar dit voor interferentie zorgt met andere kustbroedvogels. Kleine mantelmeeuw is een SPA-trigger-soort (*in casu* broedpopulatie van internationaal belang; zie appendix 1 voor een toelichting van de term SPA-trigger-soort) waarvoor ook G-IHD zijn vastgesteld. Enkel door een SBZ-V met geschikt broedgebied te voorzien, kunnen de meeuwen uit stedelijk gebied zich verplaatsen en kan de overlast verminderd worden.

- **Strandplevier** (broedvogel): Relevante SBZ-V's zijn Zeebrugge-Heist en Beneden-Schelde (Antwerpse haven). De uitbreiding van het Zwin zal naar verwachting ook (tijdelijk?) geschikt broedgebied bieden.
- **Velduil** (broedvogel): Het belangrijkste broedgebied in Vlaanderen (de Komgronden van Lampernisse) is actueel geen SBZ-V.
- **Kievit** (overwinteraar): De internationale 1%-norm wordt overschreden in de SBZ-V IJzervallei.
- **Zilvermeeuw** (overwinteraar): De internationale 1%-norm wordt soms overschreden aan de Belgische kust, met o.a. een belangrijke hoogwatervluchtplaats in de IJzermonding.

Voor drie soorten is bijkomend onderzoek aangewezen. Het was voor de soortenexperten binnen het beschikbare tijdsbestek niet mogelijk uit te maken of (en zo ja, waar) aanwijzing van SBZ-V's wenselijk is:

- **Oehoe** (broedvogel): is een nieuwe broedvogel van Bijlage I (VRL) in Vlaanderen.
- **Rode wouw** (broedvogel): kleine, jaarlijkse populatie ontstaan in Voeren.
- **Velduil** (overwinteraar)

Het verdient aanbeveling te onderzoeken voor welke van deze soorten Vlaanderen SBZ-V's moet aanwijzen en welke gebieden in aanmerking komen. Voor een aantal soorten is op Belgisch niveau wel aan de SBZ-V-vereiste voldaan, doordat de federale overheid of een ander gewest SBZ-V's heeft aangewezen. Niettemin dient ook steeds voldaan te zijn aan de vereiste dat 'de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten meest geschikte gebieden als speciale beschermingszones zijn aangewezen' (art. 4 VRL).

Vogelsoorten die voor een bepaald seizoen bij geen enkele SBZ-V expliciet vermeld worden in de Vlaamse SDF-databank

In de SDF wordt aangegeven welk type populatie van de soort aanwezig is in de SBZ-V. De types zijn vergelijkbaar met, maar niet helemaal gelijk aan de 'seizoenale populaties' in de EC-checklist (zie appendix 1). Ten behoeve van dit advies hebben we de types 'permanent' (p) en 'reproducing' (r) vertaald naar 'broedvogel', en de types 'concentration' (c) en 'wintering' (w) naar 'doortrekker' of 'overwinteraar' of 'doortrekker/overwinteraar' (naargelang welk seizoen volgens de EC-checklist van toepassing was voor de soort in kwestie).

Er zijn 10 vogelsoorten (correcter gesteld: soort/seizoen-combinaties) die voor een bepaald seizoen niet expliciet bij een SBZ-V vermeld worden. Het gaat om:

- **blauwe kiekendief** en **grote zilverreiger** (broedpopulatie);
- **dwergstern**, **grote stern** en **visdief** (doortrekkende populatie);
- **kleine zilverreiger**, **oievaar** en **zwartkopmeeuw** (doortrekkende/overwinterende populatie);
- **bruine kiekendief** en **roerdomp** (overwinterende populatie).

In appendix 2 zijn deze tien soorten aangegeven met de term 'niet expliciet' in kolom F (werkblad: vogels). De betreffende soort wordt wél vermeld bij één of meerdere SBZ-V's voor een ander seizoen (dus met een andere soort/seizoen-combinatie). Bijvoorbeeld de roerdomp (soort van Bijlage I van de VRL) is als broedvogel bij 13 SBZ-V's vermeld, maar als overwinterende vogel bij geen enkele SBZ-V.

We zijn van oordeel dat er vanuit wetenschappelijk-ecologisch oogpunt geen aanleiding bestaat om voor deze tien vogelsoorten (soort/seizoen-combinaties) SBZ-V's aan te wijzen. De betreffende soorten zijn geen regelmatige broedvogels in Vlaanderen resp. bereiken geen internationaal of Europees belangrijke aantallen tijdens de trek of de winterperiode. In het geval van de roerdomp (winterpopulatie) is het aannemelijk dat de SBZ-V's aangewezen voor de broedpopulatie van roerdomp ook geschikt zijn als overwinteringsgebied.

2. Europees te beschermen soorten in Vlaanderen waarvoor geen G-IHD zijn vastgesteld

De gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen (G-IHD) vormen een belangrijke maatstaf binnen het IHD-beleid. Ze worden verondersteld een toestand (in termen van areaal, populatieniveau, leefgebied) te beschrijven waarbij een soort duurzaam kan blijven voortbestaan in Vlaanderen, of anders gesteld: waarbij de soort op gewestelijk niveau in een gunstige staat van instandhouding kan verkeren.

De G-IHD vormen ook het raamwerk voor het vastleggen van de doelen per SBZ (de gebiedsspecifieke instandhoudingsdoelstellingen, S-IHD).

Artikel 4 van het besluit over de instandhoudingsdoelstellingen⁸ schrijft voor dat G-IHD worden opgemaakt voor de Europees te beschermen soorten.⁹ Toch blijken er heel wat Europees te beschermen soorten in Vlaanderen te zijn waarvoor geen gewestelijke instandhoudingsdoelen zijn vastgesteld:

- 25 van de 75 Europees te beschermen soorten volgens de Habitatrictlijn (daaronder weliswaar 12 soorten die enkel op Bijlage V van de HRL figureren);
- 44 van de 103 vogelsoorten waarvoor volgens de VRL SBZ-V's moeten worden aangewezen (Bijlage I VRL of geregeld voorkomende trekvogels; cf. appendix 1 voor de selectiewijze).

Appendix 2 bevat deze soorten, aangeduid met 'nee' in kolom K (werkblad: HRL-soorten) of kolom I (werkblad: Vogels).

Voor de soorten waarvoor er geen G-IHD zijn vastgelegd, zijn ook nooit S-IHD vastgelegd. Deze soorten, en hun behoeften aan leefgebied, lopen daardoor het risico volledig buiten beeld te blijven, zowel bij het generieke als bij het gebiedsgerichte, lokale beleid (incl. vergunningenbeleid), zelfs als ze aanwezig zijn in een bepaalde SBZ. Het ontbreken van G-IHD verhindert ook een efficiënte monitoring en toetsing van hun toestand aan het doel van de gunstige staat van instandhouding.

2.1. G-IHD voor soorten van de Habitatrictlijn

Kolommen L-M in appendix 2 geven aan of het wenselijk is (vanuit ecologisch oogpunt) G-IHD voor de soort op te maken.

Behalve voor drie slechts occasioneel waargenomen soorten (gaffellibel, lynx en tweekleurige vleermuis) achten we G-IHD wenselijk. Het gaat om de volgende soorten van Bijlage IV van de HRL:

- **Muurhagedis:** De Vlaamse populaties zijn weliswaar ontstaan door onbewuste antropogene verspreiding (op een enkele na die een minieme spill-over is van de Nederlandse populatie), maar ze zijn al jaren gevestigd.

⁸ Besluit Vlaamse Regering van 3 april 2009 betreffende de aanwijzing van speciale beschermingszones en de vaststelling van instandhoudingsdoelstellingen (B.S. 28/05/2009).

⁹ Merk op dat het hier de strikte invulling van de term betreft, *sensu* het Natuurdecreet. Voor Bijlage V-soorten van de HRL werden dus nooit G-IHD opgemaakt.

- **Vermiljoenkever:** (tevens Bijlage II-soort.) Een voorstel voor G-IHD werd reeds opgesteld door Thomaes & Marchand (2019).
- **Juchtleerkever:** (tevens Bijlage II-soort.) G-IHD zijn zinvol in termen van kwalitatief leefgebied (vergelijk met grote hoefijzerneus, korhoen, ortolaan, e.a.). Recente vondsten in GAIA Zoo (Kerkrade, Nederland) en in Aken (Duitsland) geven aan dat er in de ruime regio rond Voeren een populatie aanwezig is. Gerichte inventarisatie naar deze soort in Vlaanderen is eveneens wenselijk.
- **Sierlijke witsnuitlibel:** Sinds 2013 herontdekt in Vlaanderen. Minstens één duurzame, reproducerende populatie (in SBZ-H BE2100026).
- **Teunisbloempijlstaart:** Reeds een tiental jaar gevestigd met één of meerdere populaties. Trekvlinder waarvan de aantallen tussen jaren zeer sterk kunnen schommelen.
- **Wolf:** (tevens Bijlage II-soort.) Sinds januari 2018 weer aanwezig in Vlaanderen. Verdere toename wordt verwacht (cf. Europese trend), met mogelijk enkele (grensoverschrijdende) vestigingen (o.a. Grenspark Kalmthout, Groot Schietveld,...).
- **Wilde kat:** Reeds een tiental jaar gevestigd met een populatiekern in Voeren en wellicht een in NO-Limburg.

Voor alle Bijlage V-soorten van de HRL die in zeer ongunstige staat van instandhouding (U2) zijn, achten we G-IHD wenselijk. Dit zijn de volgende soorten:

- **Barbeel:** In Vlaanderen voornamelijk in de Maas en de Berwijn. De soort is meer aanwezig in Wallonië, maar is overall achteruitgaand (staat van instandhouding zeer ongunstig met negatieve trend).
- **Boommarter:** Sinds ca. 10 jaar in rekolonisatie, van nagenoeg geheel afwezig naar discontinu aanwezig; herstel naar gunstige staat van instandhouding gehinderd door beperkte oppervlakte aan bosareaal, bovendien gekenmerkt door sterke versnippering (hoge verkeerssterfte o.a. tijdens dispersie).
- **Bunzing:** Sinds ca. 20 jaar heel sterk afgenomen, van gebiedsdekkend algemeen voorkomend naar discontinu ijl aanwezig door een combinatie van o.a. achteruitgang van habitat (verdroging, schaalvergroting) en verslechtering van voedselaanbod (secundaire intoxicatie rodenticiden, afname amfibieën,...).
- **Medicinale bloedzuiger:** Sinds minstens 2019 zijn verschillende populaties van deze soort herontdekt in de provincie Antwerpen. De staat van instandhouding werd nog niet beoordeeld, maar de soort was vroeger algemener.

Andere Bijlage V-soorten zijn momenteel:

- hetzij in een gunstige staat van instandhouding (FV) (bastaardkikker, meerkikker, bruine kikker, wijngaardslak en grijze zeehond);
- hetzij in een matig ongunstige staat van instandhouding (U1), maar we verwachten dat het bestaande beleid zal volstaan om een gunstige staat te bereiken (rendiermossen, kussentjesmos, veenmossen, wolfsklauwen en gewone zeehond).

Voor deze soorten achten we het niet noodzakelijk G-IHD op te stellen.

De situatie van de **moerasparelmoervlinder** (Bijlage II-soort) vereist verdere opvolging (zie hoger § 1.1).

Voor de rivierdonderpad s.l. tenslotte zijn al G-IHD vastgesteld, maar deze dienen op termijn opgesplitst te worden over de **rivierdonderpad** s.s. en de **beekdonderpad**. Dit vereist meer onderzoek naar de ecologie en de noden van de twee soorten.

2.2. G-IHD voor soorten van de Vogelrichtlijn

Kolommen J-K in appendix 2 (werkblad: Vogels) geven aan of het wenselijk is (vanuit ecologisch oogpunt) G-IHD voor de soort op te maken.

Voor vijf soorten achten we dit wenselijk. Het betreft:

- **Oehoe** (broedvogel): Nieuwe broedvogel van Bijlage I.
- **Rode wouw** (broedvogel): Wereldwijd bedreigde soort die enigszins onverwacht een zeer kleine, maar jaarlijkse broedpopulatie aan het uitbouwen is in de Voerstreek en aangrenzend ook in de Maasvallei.
- **Velduil** (broedvogel): Onregelmatige broedvogel. Het broeden in Vlaanderen heeft de laatste 10 jaar echter een meer structureel karakter gekregen, met piekaantallen in muizenrijke jaren (tot ruim 20 paren).
- **Grutto** (doortrekker): De internationale 1%-norm wordt bereikt.
- **Kievit** (overwinteraar): De internationale 1%-norm wordt bereikt.

Voor de andere soorten zien we op dit moment geen noodzaak tot het opstellen van G-IHD. Het betreft onregelmatige (niet-jaarlijkse) broedvogels en doortrekkers/overwinteraars die niet in internationaal of Europees belangrijke aantallen in Vlaanderen voorkomen.

3. Europees te beschermen soorten in Vlaanderen waarvoor in de G-IHD geen kwantitatieve populatiedoelen zijn vastgelegd

De G-IHD voor Europees te beschermen soorten worden uitgedrukt in termen van het areaal, de populatie en/of de kwaliteit van het leefgebied voor de soort:

- Met het areaal wordt het natuurlijke verspreidingsgebied van de soort bedoeld.
- Met de populatie wordt de totale populatie van de betrokken soort in Vlaanderen bedoeld.
- Met de kwaliteit van het leefgebied wordt bedoeld: de oppervlakte en kwaliteit van de habitats waarin de soort voorkomt, zoals o.a. de voortplantingsgebieden, de foerageergebieden en de rustgebieden. Het leefgebied moet voldoende groot (stabiel of toenemend) zijn en de kwaliteit moet geschikt zijn voor het op lange termijn voortbestaan van de soort.¹⁰

In dit advies zijn we op zoek naar een kwantitatieve maat voor het benodigde leefgebied om een gunstige staat van instandhouding mogelijk te maken voor de Europees te beschermen soorten. Maar de G-IHD voor (de kwaliteit van) het leefgebied zijn vrijwel nooit kwantitatief uitgedrukt. Er wordt in de meeste gevallen uitgegaan van:

- het behoud of de verbetering van de bestaande kwaliteit van het leefgebied;
- het meeliften van de soort op de "*vooropgestelde extra oppervlaktes Europees te beschermen habitats en leefgebied van andere Europees te beschermen soorten en de algemene kwaliteitsverbetering ten gevolge van het huidige milieubeleid.*"

In 17 gevallen is wel een noodzakelijke oppervlakte-uitbreiding van het leefgebied vooropgesteld specifiek voor de soort (*i.e.* bovenop al voorziene oppervlakte-uitbreidingen van Bijlage I-habitats en leefgebieden voor andere soorten). Deze wordt uitgedrukt als een vork (minimum-maximum) (zie tabel 1).

De totale oppervlakte aan leefgebied (*i.e.* actueel + eventuele uitbreiding, al dan niet reeds vervat in andere doelen) die nodig geacht wordt voor het kunnen realiseren van de G-IHD voor een soort wordt echter zelden of nooit gespecificeerd in het G-IHD-besluit. Dit betekent dat er uit de G-IHD geen rechtstreekse kwantitatieve doelen voor de oppervlakte aan leefgebied te halen vallen.

---

¹⁰ Besluit Vlaamse Regering van 23 juli 2010 tot vaststelling van gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen voor Europees te beschermen soorten en habitats (B.S. 5/11/2010).

Voor het criterium 'populatie' is in meer gevallen wél een kwantitatief doel vastgesteld. Voor die soorten kan onrechtstreeks bepaald worden welke oppervlakte leefgebied minimaal noodzakelijk is opdat de soort op lange termijn zou kunnen voortbestaan. Dat vereist wel dat op basis van de wetenschappelijke kennis over de soort een minimale oppervlaktebehoefte per eenheid bepaald kan worden. (Een eenheid kan zijn: individu, broedpaar, kolonie, subpopulatie, metapopulatie,...) Die analyse voeren we uit in hoofdstuk 5 (zie verder).

In dit hoofdstuk lijsten we eerst op voor welke soorten geen kwantitatieve populatiedoelen zijn vastgesteld. Voor die soorten is zo'n berekening van de minimaal vereiste oppervlakte leefgebied ter realisatie van de doelen niet mogelijk. Dit verhindert een efficiënte monitoring en toetsing van de toestand van hun leefgebied in functie van het doel van de gunstige staat van instandhouding.

3.1. Soorten van de Habitatrictlijn zonder kwantitatief G-IHD-populatiedoel

Voor de helft (37 van de 75) van de soorten van de Habitatrictlijn is géén kwantitatief populatiedoel vastgelegd. De G-IHD voor de populatie is in dat geval doorgaans uitgedrukt als 'behoud' of als 'uitbreiding van de huidige populatie(s)'.

Omdat het G-IHD-besluit of G-IHD-rapport (Paelinckx *et al.*, 2009) slechts heel uitzonderlijk een actueel (*i.e.* ten tijde van vastlegging van de G-IHD) populatieniveau vermeldt, is een op deze wijze geformuleerd behouds- of uitbreidingsdoel *a posteriori* niet meer kwantitatief uit te drukken. Dit staat een efficiënte monitoring en toetsing van het populatieniveau aan het gestelde doel in de weg.

In appendix 3 zijn de betreffende soorten in kolom H (werkblad: HRL-soorten) aangegeven met 'niet gekwantificeerd' of 'geen populatiedoel'. Het gaat om deze soorten (met beknopte weergave van het populatiedoel volgens de G-IHD):

- **Mossen & vaatplanten:**
  - geel schorpioenmos, kruipend moerasscherm, groenknolorchis, drijvende waterweegbree: uitbreiding van de huidige populatie
- **Weekdieren:**
  - platte schijfhoren, nauwe korfslak, zeggekorfslak: uitbreiding van de huidige populatie
- **Insecten:**
  - Spaanse vlag, gevlekte witsnuitlibel: uitbreiding van de huidige populatie
  - rivierrombout: ontwikkeling van een metapopulatie over de volledige loop van de Grensmaas
- **Vissen:**
  - fint: herstel van reproducerende populatie in Schelde en Nete (historische paaigebieden)
  - rivierprik: tot stand brengen van een duurzame populatie
  - bittervoorn: behoud van de huidige populatie
  - kleine modderkruiper, rivierdonderpad s.l., beekprik, grote modderkruiper: uitbreiding van het huidige aantal populaties (en eventueel groei van de huidige populaties)
- **Amfibieën & reptielen:**
  - rugstreppad, heikikker, poelkikker: behoud (en eventueel versterking) van de huidige populaties
  - knoflookpad, kamsalamander, gladde slang: uitbreiding van het huidig aantal populaties (en versterking van de bestaande populaties)
- **Zoogdieren:**
  - bever: geen populatiedoel in de G-IHD. (Het soortbeschermingsprogramma streeft naar 167 territoria.)
  - hamster, otter, hazelmuis: uitbreiding van de huidige populatie

- **Zoogdieren - Vleermuizen¹¹:**
  - ruige dwergvleermuis / gewone dwergvleermuis / kleine dwergvleermuis: behoud van de huidige populatie
  - bosvleermuis, rosse vleermuis: behoud of groei van de huidige populatie
  - mopsvleermuis, Bechsteins vleermuis, vale vleermuis: uitbreiding van de huidige populatie / groei van de populatiegrootte
  - grote hoefijzerneus: deze is momenteel verdwenen uit Vlaanderen, er is geen populatiedoel, er wordt gemikt op verbetering van de kwaliteit van het leefgebied zodat de soort spontaan kan terugkomen
  - tweekleurige vleermuis: er is geen populatiedoel, de soort wordt weliswaar vermeld in de G-IHD maar zonder doelen.

In de meeste gevallen heeft het ontbreken van een kwantitatief populatiedoel in de G-IHD niet verhinderd dat er kwantitatieve S-IHD werden opgesteld voor de SBZ's waar de soort voorkwam. Het aantal aanwezige exemplaren of populaties op het niveau van een SBZ is natuurlijk makkelijker vast te stellen, zodat een behouds- of uitbreidingsdoel makkelijker kan vertaald worden naar een kwantitatieve maat. Er is echter geen garantie dat de som van de S-IHD kan volstaan als G-IHD voor de soort op gewestelijk niveau.

We raden aan om voor alle bovenvermelde soorten te betrachten:

- de vermoedelijke populatieniveaus op een relevant tijdstip in het verleden in te schatten (bv. bij inwerkingtreding van de HRL, bij aanmelding van de SBZ-H's, bij opmaak van de G-IHD);
- een referentieniveau vast te stellen dat naar verwachting kan volstaan voor de gunstig staat van instandhouding;
- dit referentieniveau vast te leggen als populatiedoel in de G-IHD;
- de som van de S-IHD te toetsen aan dit referentieniveau.

3.2. Soorten van de Vogelrichtlijn zonder kwantitatief G-IHD-populatiedoel

Voor de vogelsoorten waarvoor G-IHD zijn opgemaakt, is het beoogde populatieniveau doorgaans wel kwantitatief uitgedrukt. Slechts in zeven gevallen is geen populatiedoel opgegeven. Deze zijn in appendix 3 aangegeven met 'geen populatiedoel' in kolom H (werkblad: Vogels).

Het betreft:

- verdwenen broedvogels: duinpieper, korhoen, ortolaan en zwarte stern;
- schaarse of onregelmatige doortrekkers: waterrietzanger, regenwulp en zwarte stern.

Voor deze soorten wordt kwaliteitsverbetering van het leefgebied vooropgesteld. Behalve voor waterrietzanger wordt er geoordeeld dat er *"geen extra oppervlakte leefgebied nodig is naast de vooropgestelde extra oppervlaktes Europees te beschermen habitats en leefgebied van andere Europees te beschermen soorten en de algemene kwaliteitsverbetering ten gevolge van het huidige milieubeleid."*

Het is moeilijk te verifiëren of bovenstaande alinea een terechte aanname is. De ervaring met herintroducties (en dit kan evengoed gelden voor beoogde spontane hervestigingen) is dat er meestal zeer grote oppervlaktes leefgebied van uitzonderlijk goede kwaliteit nodig zijn om een hervestiging te doen slagen (mond. meded. J. Mergeay, INBO). De populatie moet immers een periode van explosieve groei kunnen doormaken om zich duurzaam te vestigen. De vereisten

---

¹¹ Voor laatvlieger, meervleermuis, ingekorven vleermuis, franjestaart en gewone en grijze grootoorvleermuis vermeldt het G-IHD-besluit enkel 'behoud (of groei) van de huidige populatie', maar een kwantitatief uitgedrukt populatieniveau is terug te vinden in het G-IHD-rapport (Paelinckx *et al.*, 2009). Deze waarden worden best ook vastgelegd in het G-IHD-besluit.

daartoe worden makkelijk onderschat, omdat als referentiesituatie te vaak uitgegaan wordt van een situatie in het (recente) verleden die niet meer optimaal was (bv. een min of meer stabiele of langzaam afkalvende gevestigde populatie in vaak al suboptimaal geworden leefgebied).

Tabel 1. Uitbreidingsdoelen voor leefgebied van soorten zoals vermeld in het G-IHD-besluit. Met uitzondering van de hamster gelden de vermelde doelen steeds "naast de vooropgestelde extra oppervlaktes Europees te beschermen habitats en leefgebied van andere Europees te beschermen soorten en de algemene kwaliteitsverbetering ten gevolge van het huidige milieubeleid."

Groep	Wetensch. soortnaam	Soortnaam	Noodzakelijke oppervlakte-uitbreiding leefgebied volgens G-IHD-besluit	Verdere specificaties in G-IHD-rapport (Paelinckx et al., 2009)
Vissen & rondbekken	<i>Cottus perifretum</i> & <i>C. rhenanus</i>	Rivierdonderpad & Beekdonderpad	Uitbreiding van de oppervlakte geschikte oeverzone met 25-30 ha, overlap met beekprik	Betreft hoofdzakelijk het habitattype 6430. Overlap met beekprik (slechts 1x te tellen).
Vissen & rondbekken	<i>Lampetra planeri</i>	Beekprik	Uitbreiding van de oppervlakte geschikte oeverzone met 25-30 ha	Betreft hoofdzakelijk het habitattype 6430
Amfibieën	<i>Alytes obstetricans</i>	Vroedmeesterpad	Uitbreiding van de oppervlakte leefgebied (1-2 ha) onder de vorm van poelen (open water)	
Amfibieën	<i>Hyla arborea</i>	Boomkikker	Uitbreiding van het huidige leefgebied met 26-27 ha onder de vorm van poelen (open water), kleine landschapselementen, ruigten en struwelen	Waarvan 6 ha onder de vorm van habitattype 2190 en 1 ha onder de vorm van habitattype 6510
Amfibieën	<i>Pelobates fuscus</i>	Knoflookpad	Uitbreiding van het huidige leefgebied met 3-4 ha onder de vorm van poelen (open water) en droge heide	Waarvan 1 ha onder de vorm van habitattype 2330
Reptielen	<i>Coronella austriaca</i>	Gladde slang	Uitbreiding van het huidige leefgebied met 300-310 ha onder de vorm van een mozaïek van droge en natte heide	Waarvan 45 ha habitattype 2330, 100 ha habitattype 4010, 140 ha habitattype 4030 en 7 ha habitattype 6230. Betreft vooral verbindingen via corridors.
Zoogdieren	<i>Cricetus cricetus</i>	Hamster	Uitbreiding van de leefgebieden en potentiële leefgebieden met, naast hamstervriendelijk beheer, een extra oppervlakte aan kleine landschapselementen (20-25 ha) nodig onder de vorm van een netwerk van braakland, ruige akkerranden en graften	
Zoogdieren - Vleermuizen	<i>Nyctalus noctula</i>	Rosse vleermuis	Instandhouding, herstel en ontwikkeling van waterrijke gebieden in een straal van 10 km van de zomerkolonies	
Broedvogels	<i>Circus pygargus</i>	Grauwe kiekendief	Uitbreiding van de huidige en potentiële leefgebieden met 350-450 ha aan kleine landschapselementen onder de vorm van voedselrijke randzones (duo- en trioranden, bermen, braakpercelen, ...)	

Groep	Wetensch. soortnaam	Soortnaam	Noodzakelijke oppervlakte-uitbreiding leefgebied volgens G-IHD-besluit	Verdere specificaties in G-IHD-rapport (Paelinckx et al., 2009)
Broedvogels	<i>Lanius collurio</i>	Grauwe klauwier	Uitbreiding van het leefgebied met 400-610 ha. Rekening houdend met de referentieoppervlaktes van de habitats van Bijlage I van de Habitatrictlijn is 200-350 ha extra leefgebied nodig, naast de vooropgestelde extra oppervlaktes Europees te beschermen habitats en leefgebied van andere Europees te beschermen soorten en de algemene kwaliteitsverbetering ten gevolge van het huidige milieubeleid, waaronder 50-70 ha van habitatype 6510.	Van die 200-350 ha is 2 ha onder de vorm van habitatype 2330, 2 ha onder de vorm van habitatype 6410 en 50-70 ha onder de vorm van habitatype 6510 nodig.
Broedvogels	<i>Thalasseus sandvicensis</i>	Grote stern	Uitbreiding van het leefgebied met 11 ha	Onder de vorm van kale of begroeide zandplaten. (Dient ook ten behoeve van dwergstern en visdief.)
Broedvogels	<i>Crex crex</i>	Kwartelkoning	Uitbreiding van het huidige leefgebied met 1240-2450 ha van vooral bloemrijke hooi- en graslanden	Waarvan 600-1200 ha binnen Sigmagebied. Betreft 80-140 ha onder vorm van habitatype 6430 en 480-971 ha onder vorm van 6510. Bovenop IHD Sigma houdt dit 640-1250 ha extra leefgebied in. Bij keuze voor klein aantal maar grote gebieden (minstens 200 ha) zal extra benodigde oppervlakte eerder in buurt van ondergrens 640 ha liggen.
Broedvogels	<i>Porzana porzana</i>	Porseleinhoen	Uitbreiding van het leefgebied met 245-265 ha nodig onder de vorm van moerassen (grotendeels andere dan rietlanden) en open water	Totale behoefte aan extra leefgebied (mozaïek van moerasvegetaties) bedraagt 1135-1535 ha waarvan 800-1200 ha binnen Sigmagebied. Bovenop IHD Sigma houdt dit 640-1250 ha extra leefgebied in. Daarvan 17 ha onder vorm van 6430. In totaal 245-265 ha extra leefgebied (incl. geschikte oppervlakte binnen compensatiegebieden A'pen-LO) nodig.
Broedvogels	<i>Botaurus stellaris</i>	Roerdomp	Uitbreiding van het huidige leefgebied met 1390-2140 ha open water (30-35%) en moeras (waterrietvegetaties met een waterpeil van 10-30 cm)	Waarvan 540-900 ha binnen Sigmagebied. Bovenop IHD Sigmaplan houdt dit 850-1240 ha extra leefgebied (incl. geschikte oppervlakte binnen compensatiegebieden A'pen-LO en -RO) open water en moeras in. Daarvan verondersteld: 20-30 ha ontwikkelt zich tot habitatype 3150. Totale extra behoefte bovenop referentieoppervlaktes habitats bedraagt dan 1370-2110 ha.

Groep	Wetensch. soortnaam	Soortnaam	Noodzakelijke oppervlakte-uitbreiding leefgebied volgens G-IHD-besluit	Verdere specificaties in G-IHD-rapport (Paelinckx et al., 2009)
Broedvogels	<i>Charadrius alexandrinus</i>	Strandplevier	Uitbreiding van het huidige leefgebied met 32-84 ha onder de vorm van kale zandplaten	Minstens 32-84 ha
Doortrekkers	<i>Acrocephalus paludicola</i>	Waterrietzanger	Instandhouding en waar mogelijk uitbreiding van het huidig areaal aan moerasvegetaties in Vlaanderen en grote zeggenvegetaties in het bijzonder	Uitbreidingsmogelijkheden vooral in het Schelde-estuarium (Sigmaplan) en binnen de haven van Antwerpen, maar ook de kuststreek (belangrijke trekroute) dient nader onderzocht
Overwinterende vogels	<i>Anser brachyrhynchus</i>	Kleine rietgans	Uitbreiding van de oppervlakte leefgebied met 0-1858 ha onder de vorm van permanent grasland of weilandcomplexen met veel sloten en/of microreliëf, naast de vooropgestelde extra oppervlaktes Europees te beschermen habitats en leefgebied van andere Europees te beschermen soorten en de algemene kwaliteitsverbetering ten gevolge van het huidige milieubeleid en dit naast het bestaande graslandareaal van 11.600 ha waarvan 8.000-10.000 ha permanent grasland of weilandcomplex met veel sloten en/of microreliëf in de Oostkustpolders.	

4. Europees te beschermen soorten in Vlaanderen met kwantitatieve populatiedoelen vastgelegd in de G-IHD (of de S-IHD)

4.1. Herkomst van de kwantitatieve populatiedoelen

Na voorgaande analyse is duidelijk voor welke soorten een kwantitatief populatiedoel vastgelegd werd. Voor deze soorten kan nu verder onderzocht worden hoeveel oppervlakte leefgebied vereist is voor de realisatie van dat populatiedoel.

De gevonden populatiedoelen zijn afkomstig uit vier bronnen:

(1) het G-IHD-besluit:

Dit is het geval voor slechts zeven HRL-soorten (vroedmeesterpad, boomkikker, vliegend hert, Atlantische zalm, watervleermuis en Brandts/baardvleermuis) en voor 51 vogelsoorten.

Zie appendix 3, kolom H (beide werkbladen).

(2) het G-IHD-rapport (Paelinckx *et al.*, 2009):

Dit is het geval voor zes vleermuissoorten (laatvlieger, meervleermuis, franjestaart, gewone grootoorvleermuis, grijze grootoorvleermuis, ingekorven vleermuis - 2 doelen: winter en zomer) en voor één vogelsoort (lepelaar - doortrekker/winter).

Zie appendix 3, kolom H (beide werkbladen), aangegeven met notitie bij de cel.

(3) de som van de S-IHD:

Voor 47 HRL-soorten kon een populatiedoel gereconstrueerd worden via de som van de S-IHD. Daarmee wordt ten dele (33 soorten) het probleem verholpen van ontbrekende kwantitatieve populatiedoelen in de G-IHD. Er is echter geen garantie dat de som van de S-IHD kan volstaan als substituut voor de G-IHD op gewestelijk niveau.

Daarnaast kon ook voor 45 vogelsoorten een populatiedoel gereconstrueerd worden via de som van de S-IHD. Maar voor al deze 45 soorten was ook al een kwantitatief G-IHD-doel beschikbaar.

Zie appendix 3, kolom K (beide werkbladen).

(4) een soortenbeschermingsprogramma:

In het kader van dit advies werden nog niet alle soortenbeschermingsprogramma's systematisch gescreend. Voor de bever vonden we een populatiedoel van 167 territoria in het Soortenbeschermingsprogramma (ANB, 2015).

4.2. Relatie tussen de kwantitatieve doelen volgens de G-IHD en de S-IHD

Een omvattende databank met S-IHD-doelen blijkt niet te bestaan, ook niet bij het Agentschap voor Natuur en Bos. Voor een overzicht van de S-IHD per soort en per SBZ moesten we terugvallen op een spreadsheet-tabel uit 2015 die werd opgesteld ten behoeve van de opmaak van het zoekzonemodel. We hebben die tabel zelf naar best vermogen aangevuld met nieuwe S-IHD die na 2015 werden vastgesteld voor een aantal SBZ-V's.

Bij het aanvullen van de tabel bleek deze ook op diverse punten fouten te bevatten, die we *ad hoc* verbeterd hebben. Maar een systematische controle van de informatie in de tabel was niet

haalbaar. De cijfers over de som van de S-IHD die weergegeven worden in appendix 3 moeten dan ook met de nodige omzichtigheid behandeld worden.

We stelden vast dat, voor de soorten waarvoor G-IHD zijn vastgesteld, deze in vrijwel alle gevallen zijn doorvertaald naar S-IHD. De enige uitzonderingen zijn:

- de winterpopulatie van de ingekorven vleermuis (390 ex., cijfer afkomstig uit het G-IHD-rapport, niet uit het besluit);
- de Atlantische zalm: uit de G-IHD-evaluatie (Raman *et al.*, 2023) bleek dat de G-IHD voor deze soort beter geschikt was;
- de vogelsoorten kleine mantelmeeuw en slechtvalk (broedvogels), steenloper en zilvermeeuw (overwinteraars).

Het betreft dus soorten met G-IHD maar zonder S-IHD. Voor deze soorten is dus nog sprake van een hiaat in de implementatie van het beleid.

Voor heel wat andere soorten blijkt de doorvertaling van de G-IHD naar S-IHD evenwel onvolledig, onduidelijk of moeilijk reconstrueerbaar, zodat ook hier sprake kan zijn van hiaten in de implementatie:

- In sommige gevallen zijn de S-IHD uitgedrukt als 'behoud van de actuele populatie' of 'behoud van actueel leefgebied', zonder specificatie van een op dat moment aanwezige populatiegrootte of oppervlakte van het leefgebied (volgens de toenmalige kennis). Dit bemoeilijkt de opvolging en toetsing van de toestand aan het doel.
- In de meerderheid van de gevallen is de som van de S-IHD (beduidend) lager dan de G-IHD. Het is niet duidelijk hoe het beleid daarmee omgaat. Zijn de S-IHD slechts een voorlopige, eerste omzetting van de G-IHD (en plant men dus nog een bijkomende ronde van verdeling van doelen om de G-IHD te verwezenlijken)? Of rekent men op het behoud van populaties buiten SBZ voor de realisatie van de volledige G-IHD? In het laatste geval stelt zich de vraag of het gevoerde beleid daartoe voldoende garanties biedt.

Het is van belang om in beeld te brengen welk deel van het leefgebied van soorten, via de S-IHD of ander beslist beleid, reeds als toegewezen beschouwd mag worden aan een SBZ. Dit vereist een doorgedreven analyse van alle beleidsbeslissingen (waaronder bv. soortenbeschermingsprogramma's).

Ter informatie - vergelijking met Nederland:

Een korte uitwisseling met Nederlandse collega's leert dat ook in Nederland de leefgebieden van soorten (nog) niet ruimtelijk zijn toegewezen. Een uitzondering daarop zijn 14 stikstofgevoelige leefgebiedtypes (Lg01 t.e.m. Lg14 in Van Dobben *et al.*, 2012). Deze zijn ruimtelijk geplaatst (op hexagoonniveau) in SBZ's, in functie van de toetsing op stikstof.

Merk op dat het enkel gaat over stikstofgevoelig leefgebied. De rest van de leefgebieden blijft voorlopig ongekarteerd (al wordt nagedacht over hoe dit vervolledigd kan worden).

Merk ook op dat het gaat over leefgebiedtypes, d.w.z. ze zijn gedefinieerd als ecosystemen of (groepen van) vegetatietypes (bv. grote-zeggenmoeras, bos van arme zandgronden,...). De soorten zijn er wel aan gekoppeld, maar het is niet letterlijk en specifiek het 'leefgebied van de soort'. Dit is analoog aan de Vlaamse benadering, waarbij bepaalde habitats en regionaal belangrijke biotopen steeds worden beschouwd als geschikt leefgebied voor bepaalde soorten, zonder dat het mogelijk is rekening te houden met gedetailleerde eisen die soorten aan hun leefgebied stellen (bv. dichtheid aan boomholtes, structuurkenmerken, beschutting, plekjes met microklimaten, aanwezigheid van specifieke voedselplanten,...).

5. Minimaal vereiste oppervlaktes leefgebied voor Europees te beschermen soorten ter realisatie van de IHD

5.1. Bepaling van de minimaal vereiste oppervlakte leefgebied voor realisatie van de G-IHD

De minimaal vereiste oppervlakte leefgebied voor een soort die moet toelaten de G-IHD te realiseren, kan berekend worden als:

$$\text{populatiedoel} \times \text{oppervlaktebehoefte per eenheid}$$

Een eenheid kan zijn een (deel)populatie, kolonie, broedpaar, individu, etc. (naargelang het geval).

Het populatiedoel leidden we af uit de G-IHD of uit de som van de S-IHD (zie hoger).

Voor de oppervlaktebehoefte per eenheid raadpleegden we verschillende bronnen:

- De LSVI-rapporten¹² (versie 2.0) voor de Habitatrichtlijnsoorten (Lommaert *et al.*, 2020) en de Vogelrichtlijnsoorten (Vermeersch *et al.*, 2020) bevatten voor sommige soorten informatie over de oppervlaktebehoefte per eenheid.
  - Bij de Habitatrichtlijnsoorten is de minimumgrootte aan (gunstig) leefgebied per eenheid, waar deze gegeven is, af te leiden uit de beoordelingstabel in Lommaert *et al.* (2020).
  - Bij de Vogelrichtlijnsoorten bevatten de soortenfiches in Vermeersch *et al.* (2020) een bespreking van in de literatuur aangetroffen waarden voor de oppervlaktebehoefte van de soort. Uit deze bespreking destilleerden we een ons inziens passende waarde voor Vlaanderen.
- Maes *et al.* (2019) bepaalden potentiële leefgebieden van soorten op basis van de Biologische Waarderingskaart en andere kaartlagen. Ze hanteerden daarbij voor elke soort een minimale clustergrootte opdat een cluster in aanmerking zou komen als potentieel leefgebied. We haalden de betreffende clustergrootte per soort uit de scripts in het rapport.
- Voor de broedvogels bekeken we ook de fusieafstanden die door SOVON gehanteerd worden bij broedvogelkartering (Vergeer *et al.*, 2023). Deze afstanden bepalen of twee broedgerelateerde waarnemingen met een bepaalde onderlinge afstand als hetzelfde dan wel een verschillend broedgeval beschouwd worden. Bij gebrek aan andere informatie zou deze fusieafstand omgerekend kunnen worden naar een benaderende gemiddelde territoriumgrootte. In de praktijk leverde de methode van de fusieafstand geen bijkomende informatie op. D.w.z. ofwel beschikten we al over een waarde voor de oppervlaktebehoefte via één van de twee vorige bronnen (en gaven we daaraan de voorkeur), ofwel was er geen populatiedoel voor de soort.

Alle waarden zijn terug te vinden in appendix 3. Het moet opgemerkt dat er onvermijdelijk enige onzekerheid volgt uit de gebruikte oppervlaktevereisten per eenheid. De wetenschappelijke onderbouwing voor deze cijfers varieert van empirisch onderzoek (dat vaker niet dan wel in Vlaanderen is uitgevoerd) tot expertinschattingen.

Voor de berekening van de vereiste oppervlakte leefgebied gaven we de voorkeur aan het populatiedoel uit de G-IHD (indien beschikbaar) boven dat van de som van de S-IHD, en aan

¹² LSVI = lokale staat van instandhouding; d.w.z. een beoordeling van de toestand van een populatie en de kwantiteit en kwaliteit van haar leefgebied op een specifieke locatie, bv. binnen een SBZ of een deelgebied.

de oppervlaktebehoefte volgens de LSVI-tabellen (indien beschikbaar) boven de clustergrootte volgens Maes *et al.* (2019).

In een beperkt aantal gevallen is de vereiste oppervlakte rechtstreeks overgenomen uit beleidsdocumenten (sternen, kleine rietgans).

5.2. Vereiste oppervlaktes leefgebied: resultaten

Tabel 2 geeft de minimaal vereiste oppervlakte leefgebied in Vlaanderen per soort voor de realisatie van de G-IHD, voor die soorten waarvoor de nodige basisgegevens verzameld konden worden. Het gaat om 34 HRL-soorten en 29 vogelsoorten (28 broedvogels en 1 overwinteraar). De tabel geeft ook kort de herkomst van de gebruikte gegevens aan.

Appendix 3 bevat alle vereiste informatie om de resultaten te reconstrueren.

We benadrukken dat de vereiste oppervlaktes in tabel 2 **minimale vereisten** zijn, om verschillende redenen:

(1) Som van S-IHD i.p.v. G-IHD

De som van de S-IHD is vrijwel steeds kleiner dan de G-IHD. Waar in de tabel gebruik gemaakt werd van de som van de S-IHD als populatiedoel, heeft dit tot gevolg dat de aangegeven oppervlakte minimaal vereist is voor de realisatie van de S-IHD. In de G-IHD is het populatiedoel in die gevallen niet kwantitatief bepaald. Er is geen garantie dat de som van de S-IHD kan volstaan als G-IHD voor de soort op gewestelijk niveau.

(2) De G-IHD zijn een eerder conservatieve schatting van wat nodig is voor een gunstige staat van instandhouding

Uit het eindverslag van de Wetenschappelijke Toetsingscommissie G-IHD (WTC, 2008) blijkt dat de G-IHD een eerder minimale inschatting vormen van wat nodig is voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding:

"Als eindbeoordeling stelt de toetsingscommissie dat het rapport beantwoordt aan de vraag van de Europese Unie, aan de doelstellingen en bruikbaar is op niveau van het Vlaams beleid. De gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen (G-IHD) die volgen uit het proces zijn vanuit de aard van de basisgegevens, vanuit de verwachte dynamiek, vanuit de geest en de context van de Vogelrichtlijn en vanuit de Habitatrichtlijn eerder conservatief van aard ('de lat ligt niet hoog'). Het resultaat is een eerder minimale inschatting van de voorwaarden die nodig zijn om tot een duurzaam behoud van habitats en soorten in Vlaanderen te komen."

De WTC leidt dit onder meer af uit de vaststelling dat de effecten van stochasticiteit, van klimaatverandering en van toenemende directe antropogene druk op habitats of soorten niet besproken, noch opgenomen zijn in het proces voor de opmaak van de G-IHD.

Anders gesteld: de G-IHD gaan uit van een optimale context en bepalen wat in die context nodig is voor het bereiken en behouden van de gunstige staat van instandhouding van een soort. Er wordt weinig tot geen marge ingebouwd voor het verhogen van de weerbaarheid van populaties tegen negatieve effecten.

(3) Een suboptimale kwaliteit leidt tot hogere oppervlakte-vereisten

Voor heel wat soorten is bekend dat de populatiegroottes of -dichtheden variëren met de kwaliteit van het leefgebied. In suboptimale leefgebieden zijn de bereikte dichtheden lager, met andere woorden: er is in suboptimale habitat een grotere oppervlaktebehoefte per eenheid (individu, broedpaar,...) dan in optimale habitat.

Deze koppeling tussen oppervlaktebehoefte en kwaliteit van het leefgebied wordt ook erkend in de bijlage bij het G-IHD-besluit:

"Voor de berekening van de extra benodigde oppervlakte leefgebieden moet ook duidelijk zijn dat afhankelijk van de toestand van het natuurlijk milieu (abiotische elementen, ruimtelijke en landschappelijke samenhang, ...) de benodigde oppervlakte-uitbreiding voor een soort kan verschillen. Bijvoorbeeld in het geval van een slechte milieukwaliteit of versnippering is de benodigde oppervlakte-uitbreiding van een leefgebied groter. Indien een leefgebied niet goed gebufferd is en niet ingebed ligt in een groter natuurnetwerk is de benodigde extra oppervlakte ook groter. De vork van voorgestelde minima en maxima van oppervlakte-uitbreiding kent dan ook een dubbele oorsprong:

- *volgens de stand van de wetenschap is het voor het leefgebied niet mogelijk om de benodigde oppervlakte voor het volwaardig functioneren van een leefgebied in een exact cijfer uit te drukken. Meestal vindt dit plaats via een oppervlaktevork;*
- *het al of niet ingebed zijn in een groter geheel. Een leefgebied dat goed gebufferd is en waarvan de omgevingskwaliteit goed is, heeft op zich meestal een kleinere oppervlakte-uitbreiding om tot een gunstige staat van instandhouding te komen."*

Het 'principe van de unie' zoals het wordt toegepast in de G-IHD¹³ (Rutten *et al.*, 2009) gaat ervan uit dat alle leefgebieden zich optimaal zullen ontwikkelen voor alle soorten, maar houdt er onvoldoende rekening mee dat de antropogene druk op habitats en leefgebieden in Vlaanderen zeer hoog is, dat de effecten ervan nog lang kunnen doorwerken (zelfs na milderen of wegwerken van de druk), en dat volledig herstel veel tijd vergt.

Zelfs als het mogelijk zou zijn om alle habitats en leefgebieden optimaal te ontwikkelen, dan nog gaat het 'principe van de unie' ervan uit dat een optimaal ontwikkeld leefgebied voor soort x (beschreven als een Bijlage I-habitat of een regionaal belangrijk biotoop) ook optimaal ontwikkeld is voor soort y. Soorten stellen echter verschillende eisen aan hun leefgebied.¹⁴ Een leefgebied dat voor soort x optimaal is, kan daardoor suboptimaal zijn voor soort y en vice versa. In een extreem geval kan de aanwezigheid van de ene doelsoort zelfs uitsluiten dat een andere doelsoort zich vestigt.

Ook de Wetenschappelijke Toetsingscommissie formuleerde al gelijkaardige bedenkingen bij het 'principe van de unie' (WTC, 2008: p. 15):

"De integratie van de extra oppervlaktebehoefte van de Europees beschermde soorten met de oppervlakte doelen van de Europees beschermde soorten [nvdv. bedoeld wordt: habitats?] wordt beschreven onder §5.3.3 op p. 65.

Deze "methode van de unie" wordt door de leden van de toetsingscommissie als moeilijk begripbaar ervaren. Dit wil op zich niet zeggen dat deze stap niet deugdelijk is doorgevoerd, maar een duidelijke transparantie in de gevolgde methode van kwantificering is zeer gewenst. De commissie stelt dat op basis van het algemeen doorwrochte karakter van het hele rapport dit aspect wellicht eveneens degelijk is meegenomen en dat hiermee vnl. een beleidskeuze voor rationeel ruimtegebruik

¹³ Het 'principe van de unie' (of zuinig ruimtegebruik) houdt in dat doelen voor Bijlage I-habitats en diverse soorten, die compatibel met elkaar geacht worden, maximaal gestapeld worden op dezelfde ruimtelijke locaties.

¹⁴ We merken nog op dat we in het G-IHD-rapport geen overzicht terugvonden van welke habitattypes, regionaal belangrijke biotopen en/of andere ecotopen (bv. BWK-karteereenheden) voor welke soort als geschikt leefgebied beschouwd worden. Nochtans blijkt uit de beschreven methode (Rutten *et al.*, 2009) dat een dergelijke koppeling (van soorten met habitats/rbb's/ecotopen) wel gebruikt werd. Dit is ons inziens toch een belangrijk gebrek voor de reproduceerbaarheid van de G-IHD-opmaak. Een dergelijk overzicht werd wel vastgelegd in 2015 in functie van het zoekzonemodel (Bijlage D in Poelmans *et al.*, 2018).

opgenomen is. De commissie ondersteunt de beleidskeuze voor rationeel ruimtegebruik en het realiseren van meerdere doelstellingen (zowel naar habitats als naar soorten) binnen dezelfde te behouden, te verbeteren of te creëren ecotopen. Indien men echter het duurzaam behoudsoogmerk met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid zou willen garanderen, is de methode van de unie wellicht niet ideaal. Immers, doordat men in eenzelfde gebied meerdere doelen beoogt, kan in de praktijk blijken dat dit toch problemen kan stellen (bv. nastreven van behoud van broedvogels op schorren in estuariene systemen).

Aangezien het aspect van de integratie van doelen vanuit de habitats en de soorten een cruciaal element is bij het definiëren van G-IHD's, wordt aanbevolen dat verduidelijking gegeven wordt. Dit kan door te werken aan de hand van voorbeelden.

Voor de buitenstaander is het waarschijnlijk nuttig om weer te geven welke oppervlaktearealen zouden zijn berekend indien voor de instandhouding van Europese habitats en Europees beschermde soorten habitat- en soortdoelstellingen wél eenvoudigweg zouden zijn opgeteld.

Het is voor de commissie duidelijk dat het kwantificeren van G-IHD's, waar de methode van de unie een onderdeel van is, niet kan gebeuren steunend op louter wetenschappelijke uitgangspunten. Dit neemt niet weg dat ook voor dit hoofdstuk 5 transparantie en consistentie minimum voorwaarden blijven bij de uitwerking ervan."

Om verschillende, hierboven aangehaalde redenen was het beter geweest bij de opmaak van de G-IHD meer marge in te bouwen bij de benodigde oppervlakte aan leefgebied voor de verschillende soorten.

Om deels aan dit gebrek tegemoet te komen, raden we aan om, bij het toepassen van de minimaal vereiste oppervlakte leefgebied in een zoekzonemodel, een vermenigvuldigingsfactor (>1) voor de vereiste oppervlakte te hanteren.

Tabel 2. Minimaal vereiste oppervlakte leefgebied per soort voor de realisatie van de G-IHD, voor die soorten waarvoor de nodige basisgegevens verzameld konden worden. De herkomst van de gebruikte waarden is als volgt:

- populatiedoel: *G-IHD* = uit G-IHD-besluit of -rapport; *S-IHD* = som van de S-IHD; *SBP* = soortenbeschermingsprogramma;
- oppervlaktebehoefte: *LSVI* = uit LSVI v2.0 (Lommaert *et al.*, 2020; Vermeersch *et al.*, 2020); *Cluster* = uit methodiek potentieel leefgebied (Maes *et al.*, 2019).

Groep	Soortnaam	Vereiste opp leefgebied (ha)	Herkomst / berekening	Opmerking
Amfibieën	Vroedmeesterpad	2400	G-IHD x LSVI	
Amfibieën	Rugstreeppad	8130	S-IHD x LSVI	
Amfibieën	Boomkikker	3200 à 4200	G-IHD x LSVI	
Amfibieën	Knoflookpad	1600	S-IHD x LSVI	
Amfibieën	Poelkikker	5280 à 6930	S-IHD x LSVI	
Amfibieën	Heikikker	6364	S-IHD x LSVI	
Amfibieën	Kamsalamander	1064	S-IHD x LSVI	
Insecten - Kevers	Vliegend hert	1000	G-IHD x LSVI	
Insecten - Libellen	Gevlekte witsnuitlibel	1015	S-IHD x Cluster	
Insecten - Vlinders	Spaanse vlag	52 à 78 (?)	S-IHD x LSVI	
Mossen	Geel schorpioenmos	0,01	S-IHD x LSVI	
Reptielen	Gladde slang	6840	S-IHD x LSVI	
Vaatplanten	Kruipend moerasscherm	0,04 à 0,64	S-IHD x (LSVI resp. Cluster)	
Vaatplanten	Groenknolorchis	0,48	S-IHD x Cluster	
Vaatplanten	Drijvende waterweegbree	0,0175 à 5,6	S-IHD x (LSVI resp. Cluster)	
Vissen & rondbekken	Rivierdonderpad & Beekdonderpad	108 km	S-IHD x LSVI	
Weekdieren	Platte schijfhoren	0,08 à 2	S-IHD x (LSVI resp. Cluster)	
Weekdieren	Nauwe korfslak	0,2	S-IHD x LSVI	
Weekdieren	Zeggekorfslak	5,25	S-IHD x LSVI	
Zoogdieren	Bever	8350	SBP x Cluster	
Zoogdieren	Hamster	2000	LSVI	
Zoogdieren	Otter	750.000	LSVI	
Zoogdieren	Hazelmuis	600	S-IHD x LSVI	
Zoogdieren - Vleermuizen	Mopsvleermuis	30	S-IHD x LSVI	

Groep	Soortnaam	Vereiste opp leefgebied (ha)	Herkomst / berekening	Opmerking
Zoogdieren - Vleermuizen	Bechsteins vleermuis	2000	S-IHD x LSVI	
Zoogdieren - Vleermuizen	Brandts vleermuis	7000	S-IHD x LSVI	
Zoogdieren - Vleermuizen	Vale vleermuis	600	S-IHD x LSVI	
Zoogdieren - Vleermuizen	Baardvleermuis	8750	S-IHD x LSVI	
Zoogdieren - Vleermuizen	Franjestaart	3100	S-IHD x LSVI	
Zoogdieren - Vleermuizen	Bosvleermuis	1500	S-IHD x LSVI	
Zoogdieren - Vleermuizen	Rosse vleermuis	12.400 - 62.000	S-IHD x LSVI	
Zoogdieren - Vleermuizen	Gewone dwergvleermuis	4400	S-IHD x LSVI	
Zoogdieren - Vleermuizen	Gewone grootoorvleermuis	8000	G-IHD x LSVI	
Zoogdieren - Vleermuizen	Grijze grootoorvleermuis	2720	S-IHD x LSVI	
Broedvogels	Blauwborst	16.750	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Boomleeuwerik	3250	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Bruine kiekendief	67.500 à 148.500	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Dwergstern	22 à 33	S-IHD-besluit Zeebrugge + uitbreiding G-IHD	enkel broed- & rustgebied (zonder foerageergebied)
Broedvogels	Grauwe kiekendief	37.500 à 157.500	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Grauwe klauwier	40 à 80	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Grote stern	33	S-IHD-besluit Zeebrugge + uitbreiding G-IHD	enkel broed- & rustgebied (zonder foerageergebied)
Broedvogels	IJsvogel	3000 à 3750	G-IHD x Cluster	
Broedvogels	Kleine mantelmeeuw	2,88 à 27,5	G-IHD x LSVI	enkel broedgebied (kolonie)
Broedvogels	Kleine zilverreiger	800	LSVI	
Broedvogels	Kluut	3000	G-IHD x Cluster	incl. foerageergebied
Broedvogels	Kwak	15 à 200	LSVI	voor kolonie van ca. 40 broedparen
Broedvogels	Kwartelkoning	300 à 5100	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Lepelaar	2500 à 5000	Cluster	1 à 2 kolonies

Groep	Soortnaam	Vereiste opp leefgebied (ha)	Herkomst / berekening	Opmerking
Broedvogels	Middelste bonte specht	375 à 1313	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Nachtzwaluw	13.750	G-IHD x Cluster	incl. foerageergebied
Broedvogels	Ooievaar	4000 à 6000	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Porseleinhoen	1050	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Purperreiger	6000	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Roerdomp	1875	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Slechtvalk	7200	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Steltkluit	300	G-IHD x Cluster	
Broedvogels	Strandplevier	160	G-IHD x Cluster	
Broedvogels	Visdief	22 à 33 + ?	S-IHD-besluit Zeebrugge + uitbreiding G-IHD (+ Beneden-Schelde?)	broed- & rustgebied; Beneden-Schelde onbekend
Broedvogels	Wespendief	110.000 à 250.000	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Woudaap	750	G-IHD x Cluster	
Broedvogels	Zwarte specht	255.000 à 739.500	G-IHD x LSVI	
Broedvogels	Zwartkopmeeuw	1000	LSVI	
Overwinterende vogels	Kleine rietgans	11.600	G-IHD	cf. G-IHD bestaand graslandareaal

5.3. Vervolgstappen

Eens bekend is hoeveel oppervlakte aan leefgebied van een soort minimaal vereist is voor het realiseren van de G-IHD (cf. tabel 2), is de logische volgende stap deze noodzakelijke oppervlakte te vergelijken met de ruimtelijk reeds vastgelegde oppervlakte aan leefgebied in beleidsbeslissingen. Daaruit kan dan de *'distance-to-target'* afgeleid worden.

In 4.2 gaven we al aan dat een omvattende databank daartoe op heden ontbreekt. Het is van belang om in beeld te brengen welk deel van het leefgebied van soorten, via de S-IHD of ander beslist beleid, reeds als toegewezen beschouwd mag worden aan een SBZ. Dit vereist een doorgedreven analyse van alle beleidsbeslissingen (waaronder bv. soortenbeschermingsprogramma's).

Daarnaast stellen we vast dat er op dit moment ook onvoldoende concrete, betrouwbare terreingegevens zijn over de oppervlakte, ligging en kwaliteit van de actueel bezette leefgebieden van soorten, zelfs in de SBZ's. We bevelen aan om, minstens in de SBZ's, werk te maken van een systematische terreinkartering en kwaliteitsbeoordeling (a.d.h.v. de LSVI, zie Lommaert *et al.*, 2020 en Vermeersch *et al.*, 2020) van het leefgebied van soorten. Dit zal een beter zicht geven op het actueel geschikt leefgebied, het aandeel daarvan dat bezet (d.w.z. effectief gebruikt) is, de ruimtelijke overlap met het beleidsmatig toegewezen leefgebied (en eventuele *mismatches* tussen de twee), de noodzakelijke verbeteracties en de nood aan inrichting van bijkomend leefgebied binnen de SBZ's.

Bovendien zullen deze gegevens ook rechtstreeks bruikbaar zijn voor de vernieuwde Standard Data Forms, waarin het aandeel leefgebied in goede en slechte toestand in de SBZ voor elke soort een nieuwe te rapporteren vereiste is.

Conclusie & aanbevelingen

---

1. Aanbevelingen m.b.t. het aanwijzen van SBZ's voor de soorten waarvoor dit vereist is volgens de VRL/HRL en het Natuurdecreet maar waarvoor dit nog niet het geval is:
  - Wijs SBZ-H's aan voor de **vermiljoenkever** en de **wolf**. Dit vereist geen nieuwe afbakeningen, maar kan vrij eenvoudig door de aanpassing van de aanwijzingsbesluiten van bestaande SBZ-H's.
  - Vervolledig de aanwijzingsbesluiten van de SBZ-H's met die soorten waarvan bekend is dat ze in de SBZ-H voorkomen maar waarvoor de SBZ-H nog niet werd aangewezen. (Cf. Van Landuyt, 2019; actualisatie vereist.)
  - Vervang de rivierdonderpad *sensu lato* in de aanwijzingsbesluiten door de **rivierdonderpad *sensu stricto*** en/of de **beekdonderpad**, naargelang het geval. Bijkomend verspreidingsonderzoek is hiervoor vereist.
  - De situatie van de **moerasparelmoervlinder** in de Demervallei dient opgevolgd.
  - Werk de verschillen weg tussen de Standard Data Forms en de S-IHD-besluiten (in het bijzonder voor de vogelsoorten).
  - Wijs SBZ-V's aan voor de **kleine mantelmeeuw**, de **strandplevier** en de **velduil** (broedvogels), de **kievit** en de **zilvermeeuw** (overwinteraars).
  - De wenselijkheid tot aanwijzing van SBZ-V's voor de **oehoe** en de **rode wouw** (broedvogels) en voor de **velduil** (overwinteraar) vereist nader onderzoek.
2. Aanbevelingen m.b.t. het vaststellen van G-IHD conform artikel 4 van het besluit over de instandhoudingsdoelstellingen (BVR 3/04/2009), voor de soorten waarvoor dit nog niet gebeurd is:
  - Stel G-IHD vast voor alle in Vlaanderen gevestigde soorten van Bijlage IV (HRL) waarvoor dit nog niet gebeurd is: **muurhagedis**, **vermiljoenkever**,

juchtleerkever, sierlijke witsnuitlibel, teunisbloempijlstaart, wolf en wilde kat.

- Stel G-IHD vast voor alle Bijlage V-soorten waarvan de staat van instandhouding zeer ongunstig is: **barbeel, boomarter en bunzing.**
- Stel G-IHD vast voor de **medicinale bloedzuiger.**
- Splits de G-IHD voor de rivierdonderpad *sensu lato* uit over de **rivierdonderpad sensu stricto** en de **beekdonderpad** en pas ze aan waar nodig. Bijkomend onderzoek is hiervoor vereist.
- Stel G-IHD vast voor de volgende vogelsoorten: de **oehoe, de rode wouw** en de **velduil** (broedvogels), de **grutto** (doortrekker) en de **kievit** (overwinteraar).

3. Aanbevelingen m.b.t. kwantitatieve G-IHD-populatiedoelen:

- Leg een **kwantitatief populatiedoel** vast in de G-IHD voor de soorten waarvoor dit nog niet gebeurd is. Een kwantitatief populatiedoel kan uitgedrukt worden in een aantal (deel)populaties, kolonies, broedparen, individuen, etc.
- Neem het kwantitatieve populatiedoel op in het G-IHD-besluit voor de zes vleermuisensoorten waarvoor dit momenteel enkel in het G-IHD-rapport is vermeld.

4. Conclusies & aanbevelingen m.b.t. de relatie tussen G-IHD en S-IHD:

- Maak een omvattende databank die alle S-IHD-soortendoelen bij elkaar brengt. Dit moet de structurele opvolging van de doelen vergemakkelijken.
- Voor een aantal soorten zijn de **G-IHD niet doorvertaald in S-IHD**. Dit creëert mogelijk hiaten in de implementatie van het beleid.
- In de meerderheid van de gevallen is de **doorvertaling van de G-IHD in S-IHD onvolledig** of onduidelijk. De som van de populatiedoelen in de S-IHD is doorgaans lager dan de G-IHD. Ook dit creëert wellicht hiaten in de implementatie. Het is onduidelijk op welke manier het beleid de 'gap' tussen de G-IHD en de som van de S-IHD plant op te vullen.
- Breng in beeld welk deel van het leefgebied van soorten, via de S-IHD of ander beslist beleid, reeds als toegewezen beschouwd mag worden aan een SBZ. Dit vereist een doorgedreven analyse van alle beleidsbeslissingen.

5. Conclusies & aanbevelingen m.b.t. de minimaal vereiste oppervlakte leefgebied:

- Voor 34 HRL-soorten (van de 75) en 29 vogelsoorten (van de 103) konden we een minimaal vereiste oppervlakte aan leefgebied afleiden, die moet toelaten de gestelde doelen te realiseren. Deze zijn weergegeven in tabel 2.
- Om diverse redenen zijn deze **minimaal vereiste oppervlakte een conservatieve (optimistische) schatting** van wat werkelijk nodig is voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding voor de soort.
- We bevelen daarom aan om een **vermenigvuldigingsfactor (>1)** te hanteren bij het gebruik van de minimaal vereiste oppervlakte leefgebied in een zoekzonemodel of dergelijke.
- Bij het gebruik van de hier gepresenteerde cijfers voor beleidsacties dient steeds rekening gehouden te worden met de mogelijke impact van de beperkingen en onzekerheden van de gebruikte methodes en databronnen.

We bevelen tot slot aan om, minstens in de SBZ's, werk te maken van een systematische terreinkartering en kwaliteitsbeoordeling (a.d.h.v. de LSVI) van het leefgebied van soorten. Dit zal een beter zicht geven op het actueel geschikt leefgebied, het aandeel daarvan dat bezet (d.w.z. effectief gebruikt) is, de ruimtelijke overlap met het beleidsmatig toegewezen leefgebied (en eventuele *mismatches* tussen de twee), de noodzakelijke verbeteracties en de nood aan inrichting van bijkomend leefgebied binnen de SBZ's.

Referenties

ANB (Agentschap Natuur en Bos) (2015). Soortenbeschermingsprogramma voor de Europese bever (*Castor fiber*) in Vlaanderen. Online: <https://natuurenbos.vlaanderen.be/dieren-en-planten/soortenbescherming/lijst-van-alle-sbps#toc-bever>

De Knijf G., Wils C., Verbist V., Belpaire C., De Bruyn L., Denys L., Gouwy J., Gyselings R., Herr C., Leyssen A., Maes D., Onkelinx T., Packet J., Speybroeck J., Thomaes A., Van Den Berge K., Van Landuyt W., Van Thuyne G. & Van Vesseem J. (2019). Staat van instandhouding (status en trends) van de soorten van de Habitatrictlijn. Algemene resultaten - rapportageperiode 2013-2018. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2019 (6). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: <https://doi.org/10.21436/inbor.15968946>

EC (European Commission) (2022). *Note to the Habitats and Ornithology Committee. Function and purpose of the Standard Data Form and its relationship with Member States legal acts designating sites as Special Areas of Conservation and classifying Special Protection Areas* (Doc Hab 22-09/02). Brussels, Belgium, 5pp. Online: <https://circabc.europa.eu/ui/group/fcb355ee-7434-4448-a53d-5dc5d1dac678/library/73ef0b25-21d3-4b25-90ef-3bcc349441d3/details>

Lommaert L., Adriaens D. & Pollet M. (red.) (2020). Criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de Habitatrictlijnsoorten in Vlaanderen. Versie 2.0. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2020 (28). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: <https://doi.org/10.21436/inbor.8193367>

Louette G., De Knijf G., Anselin A., Devos K., Vermeersch G., Pollet M., Van Hove M. & Paelinckx D. (2015). Actualisatie van de Europese standaardgegevensformulieren voor Vlaanderen in uitvoering van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2015 (INBO.R.2015.7125262). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Maes D., Van der Meulen M., Verhaeghe F., Bot J., Defoort T., Poelmans L., Adriaens D., De Knijf G., Devos K., Packet J., Speybroeck J., Stienen E., T'jollyn F., Van Den Berge K., Van Landuyt W., Vermeersch G. & Wils C. (2019). Inschatting van de effecten van habitatuitbreiding in het kader van de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen op potentiële leefgebieden van soorten. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2019 (42). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: <https://doi.org/10.21436/inbor.16296183>

Paelinckx D., Sannen K., Goethals V., Louette G., Rutten J. & Hoffmann M. (red.) (2009). Gewestelijke doelstellingen voor de habitats en soorten van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn voor Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2009.6, Brussel, 669 p.

Paelinckx D., Devos K. & Vermeersch G. (2021). Actualisatie van de EU-gebiedsinformatieformulieren van drie vogelrichtlijngebieden. Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO.A.4064. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Poelmans L., Van der Meulen M., Vermeiren K., Verachtert E., Engelen G., Adriaens D., Vandenabeele M.-A., Goethals V., Bot J. & Vandegheuchte M. (2018). Eindrapport Afbakening Zoekzones - Technische beschrijving. Maart 2018. Studie uitgevoerd in opdracht van ANB, 2017/RMA/R/1255.

Raman M., Vanden Borre J., De Knijf G., Adriaens D., Declerck K., Devos K., De Saeger S., Maes D., Mergeay J., Paelinckx D., Vermeersch G., Van Landuyt W. & Hoffmann M. (2023). Evaluatie van de instandhoudingsdoelstellingen met aanbevelingen voor het beleid. Rapporten

van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek; No. 25. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. DOI: <https://doi.org/10.21436/inbor.94465021>

Rutten A., Gouwy J., Van Den Berge K. & Baert K. (2024). Advies over het wildraster langs de N133 tussen Brecht en Wuustwezel. Adviezen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Nr. INBO.A.4827. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Rutten J., Sterckx G., Van Elegem B. & Sannen K. (2009). Methoden voor het kwantificeren van de voorgestelde instandhoudingsdoelstellingen. In: Paelinckx D. et al. (red.) (2009). Gewestelijke doelstellingen voor de habitats en soorten van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn voor Vlaanderen. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek INBO.M.2009.6, Brussel, pp. 76-100.

Thomaes A. & Marchand S. (2019). Habitatrichtlijnsoort Vermiljoenkever (*Cucujus cinnaberinus*) als nieuwe soort in Vlaanderen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2019 (3). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: <https://doi.org/10.21436/inbor.15720667>

Van Dobben H.F., Bobbink R., Bal D. & Van Hinsberg A. (2012). Overzicht van kritische depositiewaarden voor stikstof, toegepast op habitattypen en leefgebieden van Natura 2000. Alterra rapport 2397. Alterra WUR, Wageningen, Nederland, 68 blz.

Van Landuyt, W. (2019). Overzicht van de habitatrichtlijnsoorten per habitatrichtlijngebied in vergelijking met de soortgerichte doelen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2019 (35). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: <https://doi.org/10.21436/inbor.16800459>

Vergeer J.W., Boele A., Van Bruggen J. & Van Turnhout C. (2023). Handleiding Sovon Broedvogelmonitoring: Broedvogel Monitoring Project en kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen. <https://sovon.nl/bmp>

Vermeersch G., Adriaens P., Boone N. & Pollet M. (2020). Criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de Vogelrichtlijnsoorten in Vlaanderen. Versie 2.0. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2020 (26). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. DOI: <https://doi.org/10.21436/inbor.12992287>

WTC (Wetenschappelijke Toetsingscommissie) (2008). Toetsingsnota van de wetenschappelijke toetsingscommissie betreffende de gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen. 2008-12-02, in opdracht van Agentschap voor Natuur en Bos, 21 pp.

Appendices

Appendix 1. Werkwijze voor het opstellen van een geactualiseerd overzicht van Europees te beschermen soorten (*sensu lato*) in Vlaanderen

Voor de opmaak van de lijst van de Europees te beschermen soorten die in Vlaanderen voorkomen, vertrokken we van de Europese 'checklists'. In deze checklists geeft de Europese Commissie aan welke soorten van de Habitatrichtlijn (HRL) en de Vogelrichtlijn (VRL) in België en andere lidstaten voorkomen. Voor de soorten op deze checklists worden de lidstaten geacht te voldoen aan de verplichtingen volgend uit de HRL en de VRL, waaronder de opvolging (art. 11 HRL) en de zesjaarlijkse rapportage over hun staat van instandhouding (art. 17 HRL; art. 12 VRL).

De Europese checklists worden regelmatig (minstens om de 6 jaar, d.w.z. na elke rapportagecyclus) geëvalueerd en zo nodig geactualiseerd. Via de *Expert Group on Reporting under the Nature Directives* hebben de lidstaten inspraak in dit proces. Het INBO vertegenwoordigt Vlaanderen in deze Expert Group.

1.1. Soorten van de Habitatrichtlijn

Voor de soorten van de Habitatrichtlijn (HRL-soorten) maakten we gebruik van de *Article 17 checklist 2019-2024 version 1.1* (ontwerp) van 24/05/2023, gepubliceerd op het *reference portal for Article 17 reporting*.¹⁵ Deze lijst zal ook gebruikt worden voor de eerstvolgende rapportage over de periode 2019-2024. Voor België zijn er slechts enkele taxonomische verschillen met de vorige versie (rapportage 2013-2018). Het belangrijkste verschil is de opsplitsing van '*Cottus gobio* all others' in *Cottus perifretum* (rivierdonderpad) en *Cottus rhenanus* (beekdonderpad).

Van de in deze lijst vermelde soorten voor België weerhielden we enkel die soorten waarvoor het Vlaamse gewest een verantwoordelijkheid draagt.¹⁶ Het gaat om 75 soorten. Deze zijn opgenomen in appendix 3 (werkblad: HRL-soorten) bij dit advies.

De beoordeling of Vlaanderen een verantwoordelijkheid draagt voor de soort werd door ons uitgevoerd en is in hoofdzaak gebaseerd op de recentste rapportage aan de EU (De Knijf *et al.*, 2019). Aanwijzing daartoe leveren de antwoorden op vragen zoals: *Strekt het areaal van de soort zich uit over (delen van) Vlaanderen? Zijn er populaties in Vlaanderen? Heeft Vlaanderen bijgedragen aan het opstellen van het rapport? Etc.*

1.2. Soorten van de Vogelrichtlijn

De Vogelrichtlijn heeft betrekking op de instandhouding van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten, inclusief hun leefgebieden (art. 1 VRL). België dient dan ook over de populaties van vrijwel alle wilde vogelsoorten op haar grondgebied te rapporteren (art. 12 VRL). De Europese Commissie maakt daarbij nog onderscheid tussen drie 'seizoenen': broedvogels (B), overwinterende vogels (W), en trekvogels (P van *passage*).

Het belangrijkste doel van de 'Article 12 checklist' die de EC opstelt, is dan ook de lidstaten een overzicht te bezorgen van de soorten waarover aan de EC gerapporteerd dient te worden. Eenzelfde soort kan daarbij tot drie keer vermeld worden voor een lidstaat, met telkens een afzonderlijke rapportagevereiste. Naargelang het geval is het vereiste rapport meer of minder uitgebreid. De checklist geeft aan welke kennis de EC bezit over het voorkomen van (seizoenale populaties van) vogelsoorten in de lidstaten, en bijgevolg welke rapporten (en met welke detailgraad) de EC van elke lidstaat verwacht.

Voor dit advies baseerden we ons op de *Article 12 checklist 2019-2024, version 1.2* van 30/06/2023, gepubliceerd op het *reference portal for Art. 12 reporting*.¹⁷ Deze checklist zal ook gebruikt worden voor de eerstvolgende rapportage over de periode 2019-2024. Ten opzichte van de vorige lijst (2013-2018) zijn er voor België dertien toevoegingen van

¹⁵ https://cdr.eionet.europa.eu/help/habitats_art17

¹⁶ Dit betekent dat de volgende 'Belgische' soorten geschrapt werden, omdat zij niet in Vlaanderen voorkomen. Andere gewesten of de federale overheid dragen de verantwoordelijkheid voor deze soorten: beekparelmossel (*Margaritifera margaritifera*), Bataafse stroommossel (*Unio crassus*), bronslibel (*Oxygastra curtisii*), mercurwaterjuffer (*Coenagrion mercuriale*), tijmblauwtje (*Maculinea arion*), grote vuurvlieder (*Lycaena dispar*), blauwe vuurvlieder (*Lycaena helle*), bosrandspinner (*Eriogaster catax*), heldenbok (*Cerambyx cerdo*), Europese rivierkreeft (*Astacus astacus*), vlagzalm (*Thymallus thymallus*), geelbuikvuurpad (*Bombina variegata*), zandhagedis (*Lacerta agilis*), kleine hoefijzerneus (*Rhinolophus hipposideros*), Kuhls dwergvleermuis (*Pipistrellus kuhlii*), nimfvleermuis (*Myotis alcaethoe*), tuimelaar (*Tursiops truncatus*), bruinvis (*Phocoena phocoena*), witsnuitdolfijn (*Lagenorhynchus albirostris*), beukengaffeltandmos (*Dicranum viride*), valkruid (*Arnica montana*), zware dreps (*Bromus grossus*) en een vliesvaren-soort (*Vandenboschia speciosa*).

¹⁷ https://cdr.eionet.europa.eu/help/birds_art12

overwinterende soorten en één schrapping van een ondersoort van zilvermeeuw (ten gevolge van het terugkeren naar het soortniveau voor de rapportage).

De checklist vermeldt 304 soorten (of eigenlijk: soort/seizoen-combinaties) voor België, maar voor het IHD-beleid zijn vooral de soorten van belang waarvoor de lidstaten speciale beschermingszones moeten aanwijzen (art. 4 VRL). Het betreft de vogelsoorten van Bijlage I van de VRL en de andere geregeld voorkomende trekvogels. De checklist vermeldt ook voor elke lidstaat welke soorten beschouwd worden als behorende tot die 'andere geregeld voorkomende trekvogels'. Deze soorten worden '*non-Annex I SPA trigger species*' genoemd, omdat ze niet in Bijlage I opgenomen zijn maar toch aanleiding geven tot de aanwijzing van één of meerdere SBZ-V's (= SPA, *Special Protection Area*) op het grondgebied van de lidstaat.

Aansluitend bij de concrete vraagstelling van de minister hebben we ons in dit advies beperkt tot de soorten van Bijlage I en de geregeld voorkomende trekvogels, die als dusdanig op de checklist aangeduid zijn voor België. Voor de uitvoering van het beleid is vooral het onderscheid tussen broedpopulaties enerzijds en doortrekkende en overwinterende populaties anderzijds van belang. Waar een soort zowel als doortrekker als als overwinteraar voor België op de checklist staat, hebben we deze seizoenspopulaties gebundeld tot 'doortrekker/overwinteraar'. Soorten die enkel als één van de twee aangemerkt staan, behielden we naargelang het geval als 'doortrekker' of als 'overwinteraar', hoewel het onderscheid niet steeds scherp is. Daarnaast hebben we een beperkt aantal broedvogels geschrapt omdat zij alleen in Wallonië broeden.¹⁸

In appendix 3 (werkblad: Vogels) leidt dit uiteindelijk tot 103 beleidsrelevante soort/seizoen-combinaties voor Vlaanderen. In die 103 zitten ook zes andere soorten vevat die op basis van de hierboven beschreven selectiecriteria niet weerhouden zouden worden. We nemen ze toch mee omdat er IHD voor zijn vastgelegd¹⁹ of omdat zij sinds kort aan de internationale 1%-norm voldoen en bijgevolg in aanmerking komen voor een status als '*non-Annex I SPA trigger species*'.²⁰

Wanneer we het in dit advies over vogelsoorten hebben, bedoelen we doorgaans soort/seizoen-combinaties (tenzij uitdrukkelijk anders aangegeven).

Appendix 2. Soorten waarvoor geen SBZ's zijn aangewezen en/of waarvoor geen G-IHD zijn vastgesteld

Zie bijgevoegde excel-tabel: INBO.A.4862 – Appendix 2 – soorten zonder SBZ of zonder G-IHD.xlsx.

Appendix 3. Overzichtstabel van Europees te beschermen soorten (*sensu lato*) zoals gehanteerd in dit advies

Zie bijgevoegde excel-tabel: INBO.A.4862 – Appendix 3 – Overzichtstabel Europees te beschermen soorten.xlsx

¹⁸ Het gaat om de broedvogels ruigpootuil, dwerguil, hazelhoen, grijskopspecht en zwarte ooievaar.

¹⁹ Het gaat om duinpieper, purperreiger en zwarte stern als broedvogel en de steenloper als overwinteraar.

²⁰ Het betreft de grutto als doortrekker en de kievit als overwinteraar (volgens informatie uit de IHD-evaluatie; Raman *et al.*, 2023).